

KASVATUS

Kasvatusteadusline Õpetajate Kesksiidu
ajakiri ilmub kaks korda kuus • hääle kandja

1. aastakäik.

OKTOOBER 1919.

3. Vihk.

TOIMETUS:

J. Annusson, Dr. A. Lüüs, V. Raam, J. Rumma, R. Rägo
Hans Roos (peatoimetaja).

Sisuu:

1. Ääremärkused. J. Piiskar.	5. Tervishoiust. M. Püüman.
2. Soome rahva- ja keskkooli arenemisest viimastel aastakümnetel. Heikki Ojansuu.	6. Eesti-Soome õpetajad Soome lahele silda ehitamas. J. Prümmel.
3. Ühiskool. P. Kolts.	7. III. Ülemaaline Eesti õpetajate kongress Tallinnas.
4. Kas viieaastane keskkool. N. Kann.	8. Elli Jõelett'i nekroloog. T. K.

„VIRONIA“

puusulg joonistamiseks ja reklaamkirjaks.

K. Ü. „RAHVAÜLIKOOL“ Tallinnas.

„VIRONIA“

sulepea on koolidele kõige kohasem.

PEALADU:

K.Ü. „RAHVAÜLIKOOL“ Tallinnas.

„EESTI TEHNIKA SELTSI AJAKIRI“

ilmub 2 korda kuus igal 1. ja 15. kp. ühes Tehnilise Ringvaatega.

Kaastöölisteks kodumaa tuntud eriteadlased.

Tellimisi võtavad vastu raamatukauplused ja kõik kodumaa postiasutused.

Tellimise hind: mk. 18.— veerandaastas, üksik nr. mk. 3.50.

Proovinumbriid võib saada postijäreilmaksuga K.-Ü. „RAHVAÜLIKOOLILT“ Tallinnas.

K.-Ü. „RAHVAÜLIKOOL“.

E. Kooliõp. Vast. Ab. Seltsi raamatukaupluse kirjastusel ilmusid:

Karl Peterson. Eesti rahvalaulude antoloogia.

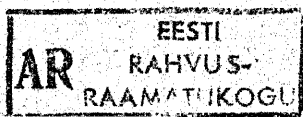
Otto J. Kiesel. Looduse vaatlemine I. Temperatuuri leht.

Õppeabinõu loodusloo, geograafia ja koduloo tundides.

Hind 25 penni.

Th. Ussisoo. Ilukirja õpetaja I. ja II. vihk.

Sõjawäe trükikoda

K A S V A T U S

ÕPETAJATE KESKLIIDU HÄÄLEKANDJA.

1. aastakäik.

Oktoober 1919.

3. vihk.

Ääremärkused.

Kolmandal üleriiklisel Eesti õpetajate kongressil, mis peeti Tallinnas 28—30 augustini s. a. võeti vastu otsus, „õpetajate ühinguud tulevad muuta ametiühisusteks“, s. o. kutseühinguiks. Seda küsimust oli juba enne kongressi arutatud mitmete maakonna liitude koosolekuil ja jõutud samasisulistele otsustele. Nii ei kujunenud siis eeltoodud otsus kongressil mitte juhusliselt, vaid oli tarvilikult läbi mõeldud ja järel kaalutud — oli seega kongressi enamuse poolt teadlikult astunud samm. See asjaolu aina suurendab tehtud otsuse väärtust. Meie arvates tähendab see otsus uut ajajärku Eesti õpetajate organiseerimisloos. Olgu ta tervitatud!

Aga see otsus kohustab: ühinguile tuleb anda nimele vastav sisu ja laad. Siit järgnevad seega uued väga tõsised ja suureulatuslikud ülesanded ühinguile kui ka liikmle. Selle kirjutuse otstarve ei ole neid ülesandeid vaadelda ja arutada terves ulatuses, vaid teha ainult mõned ääremärkused päevakorra kerkivate küsimuste kohta.

* * *

Kutseühing on võitlusühing. Edukaks võitluseks on vaja mobiliseerida kõik jõud, viimseni meheni ja luua neist distsiplineeritud maleva, kes oleks teadlik omist ülesandest ja võitlusviisest. See on suur töö. Ei ole veel vanade kultuuramaade õpetajadki jõudnud koondada kõiki ametivendi ühistesse organisatsioonidesse. Igal maal on senni püsinud mitmelaadilised organisatsioonid, kellest igaüks isemoodi omist ülesandest aru saab. Vastastikune vaen ja hõõrumisedki pole haruldased. Vaevalt on ka kusagil maal jõutud kõik õpetajad võita ühingu te liikmiks. Tundub sellepärast liig optimistlikuna kongressi otsuse teine osa: „iga õpetaja peab sunduslikult ühingu liikmeks kuuluma“. Aga kui ei astu? Ehk mis kasu on neist „sunduslikkudest“ liigetest, kelle „süda on kaugel ära“?

Teiste maade õpetajate liikumine näitab, et õpetajad on väga sagedasti omad nõudmised läbi viia suutnud ainult liitlaste abil ja et liitlasteks on olnud harilikult töötavad rahvakihid. Iseäranis selgesti paistab see silma Itaalia õpetajate liikumisest. Sealne teguvõimsam õpetajate liit (Unione Magistrale Nazionale, asutatud 1901 a.) otsustas omal kongressil Venediği linnas (1909) astuda ühenduseesse organiseeritud töörahva hulkadega ühiseks võitluseks tõsise rahvakooli eest. Sellest ajast algab liidu tagajärjerikkam tegevus kooli uuenduses ja õpetajate seisukorra parandamiseks. Samal seisukohal asuvad ka, näit. Inglismaa ja Ameerika õpetajate tähtsamad liidud, kes töötavad käsikäes kodanikkude demokraat-

liku osaga ja sellelt saavad toetust. Prantsusmaa õpetajate seas näib sündikalistlik liikumine viimasel ajal poolehoidmist leidvat.

Seda teed tuleb meie õpetajailgi käia. Õpetad on ju kutse poolest täielikud proletaarlased, kes nagu iga teine töölinegi, eneste tööjõudu müüvad, et ülespidamist teenida. On sellepärast tingimata tarvis meilegi õpetajail otsida ühendust teiste töörahva organisatsioonidega. Ja meil just iseäranis, sest meil, kus töörahva (aga ka õpetajate) liikumine alles noor, klassiteadvus nõrk, juhtivaid jõude vähe, on äärmiselt tähtis, et õpetajad, kui intelligendim proletariaadi osa, võtaksid osa töörahva liikumisest, aidates tuua sellesse rohkem korrapärasust ja kavakindlust. Olgu see meeletuletatud kõige pealt maal asuvaile ametivendele, kes senni harilikult on rühmanud põllumeeste ja igasugustes teistes seltsides ja ühingutes. Tundku nad nüüdsest peale endid kohustatud olevat kaasa töötada maatameeste ja maatööliste ühingutes.

* * *

Muutes eneste organisatsioonid ameti ühinguiks on õpetajad omis püüdeis seadnud esimesele kohale kutsehüvi, nagu see kutseühingus teiseti olla ei või ega saagi. Kuid siiski mitte õpetaja õpetaja pärast! Võitlus eneste huvide eest peab olema ühtlasi võitluseks aja kõrgusel seisva moodsa kooli eest. Tähtis on just rahvakool. Hea rahvakool on ju rahvahariduse aluseks. Meie rahvakool on senni olnud vaeaks lapseks, iseäranis maal. Ta on olnud peaasjalikult vaestekooliks. Jõukama kihil lapsed seal harilikult ei käinud. Neil olid ju omad eesõigustatud koolid. Ei hoolitsenud siis ka „võimukandjad“ rahvakooli eest. Meed aga, kes teda tarvitasid, ei saanud kahjuks, sagedasti arugi kooli tähtsusest. Viletsas koolis oli ka õpetaja viletsais tingimistes.

Nüüd peab aga meie vallakoolist saama tõsine rahvakool. Ühtluskool peab ta olema. Seltskonna päilapseks peab ta saama. Siis luuakse ka õpetajaile isikuvärilised ülespidamise tingimised, siis hinnatakse õpetajat, kui tarvilikku ja tähtsat jõudu, siis omandab õpetaja seltskonnas seisukoha, mis vastab tema suurele ja kõrgele ülesandele.

Huvitav on sellest küljest tähele panna suurte kultuura rahvaste õpetajaie võitlust. Ei ole see kujunenud ainult eneste ainelise seisukorra paranduse püüdeks, vaid on igal maal käsikäes käinud kooli uuenduse nõudmisega, kihutustööga kooli heaks. Elavat eeskuju pakuvad ses suhtes Inglismaa ja Ameerika, aga ka Itaalia ja Saksamaa.

Nende maade enam-vähem eeskujulik rahvakool on peaasjalikult õpetajate loodud. Ja ühes kooliga on paranenud ka õpetajate eneste töö- ja elutingimised. Õpetaja on saanud kooli väärtuslikuks teguriks ja seltskond oskab seda hinnata. Iseäranis silmapaistev on sellest küljest demokraatlik Ameerika ja vaba Inglismaa, kus rahva ja õpetajate mõju kooli peale võrdlemisi suur. Seal käib iga kooliuuenduse eel energiline kihutustöö koosolekute, laululehtede, ajakirjanduse jne. kaudu, kus juures ka õpetajate ainelise seisukorra parandamise nõudmise puhul ei unustata näitamast, et seda on tarvis mitte ainult õpetaja, vaid palju rohkem kooli kasu pärast. Ja harilikult on kihutustööl tagajärgi, sest siis esineb juba seltskond ise teatava uuenduse nõudjana.

Ei saavutaks vist ka meie õpetajad isegi hea organisatsiooni juures kuigi suuri tagajärgi, kui nad esineks nõudmistega, mis rahvale arusaamatud ja vastuvõtmatud paistavad. Ainult kasvav vastasvool kutsutaks elule.

Alles siis, kui suudetakse laialist huvi äratada seltskonnas hariduse ja kooli vastu, on läbi viidavad põhjalikud uuendused kooli ja õpetajate suhtes.

Olgem sellepärast kasvatajad mitte ainult koolis, vaid ka seltskonna kasvatajad.

Koolipäevad, kus suuremas piirkonnas rakendatakse kõik jõud selgitama kooliküsimusi, kõnekoosolekud, lendlehed, arutused ajakirjanduses jne. peavad aitama uuele koolile ja tema moodsale õpetajale pinda luua. Ja siin peavad õpetajad ise kõige pealt tööle asuma — seda nõuab nende eneste huvi.

* * *

Kutseühing ja kutse-eetika. Neid ei saa teineteisest lahutada. Iga kutseühingu liige peab enese painutama teatavate ühingu maksvate korralduste alla. ainult siis on ta tarvilik ja soovitatav osa ses tööraha võitlusmalevas, kus peab maksma põhimõte — üks kõige eest, kõik ühe eest. Ei tee ta seda, siis kõrvaldatakse ta ühingu, kui kasuta ehk otse kahjulik liige.

Inglismaa õpetajate suurem liit (National Union of Teachers) on enese juhtivale asutusele õiguse annud liikmeid aiutiselt ehk jäädavalt liidust kõrvaldada mitmesuguste eksimiste eest kutse-eetika vastu. Kõrvaldamise põhjuseks võib seal olla:

1) Kui õpetaja asub mitte õiglaselt tagandatud ametivenna kohale; 2) kaebtused ametivendade peale; 3) vahekohtu otsuse mitte täitmine; 4) süstemaatiline õpilaste kinnijätmine; 5) enese nimel õpilaste heaks annete korjamine; 6) algkooli õpilastega pärast tunde töötamine, et õpilasi eksamitele ettevalmistada; 7) laivvad märkused ametivendade kohta õpilaste kuuldes; 8) ametivendade ülearuse tööga koormamine; 9) erakordliste abinõude tarvitamine õpilaste suurel hulgal oma kooli, meelitamiseks.

Meie õpetajate liidud on alati nõudnud, et neile antaks õigus kaasa rääkida kooliküsimuste lahendamisel, koolielu juhtivate asutuste loomisel, isikute määramisel, õpetajate valimise ning lahtilaskmise korradel jne. Praegu Asutava Kogu hariduskommisjonis arutusel oleva algkooli seaduse eelnõu järele peavad õpetajate kutseühisused varustama õpetajaid kohavahetuse puhul tunnistusega, et ühing ei ole õpetaja vastu kutse-eetika seisukohalt. On loota, et meie valmivates kooliseadustes rahuldatakse teisigi õpetajate nõudeid, mille eest teiste maade õpetajad on pidanud pikemat võitlust. Ei peaks seda aga mitte tehtama, siis seisab meigi õpetajail ees kibe võitlus, et enestele nõutada sellekohaseid võimalusi, eestkätt õigust kaasarääkida kõigis õpetajaid puutuvas küsimustes. Teisiti ei oska meie uue kooli loomist ette kujutadaagi. Tähendab—meie õpetajaskond peab hakkama hindama omi liikmeid kutse-eetika seisukohalt. Missugune on see seisukoht? Mille järele siin käia? Ei või ju ometi lubada, et iga ühing ehk selle juhatus hakkaks talitama enese äranägemise ehk heaksarvamise järele. See tähendaks ühe omavoli asemele teise astumist.

Kas ei oleks aeg ära tähendada ja üleüldiselt kindlaks määrata meilgi minimaal nõuded, mida peab täitma igaüks, kes tahab kuuluda organiseeritud õpetajaskonna liikmeks?

* * *

Kutseühing on ka vastastikune toetusühing. Siin on õieti tema tähtsam tööpõld, pea ülesanne.

Eeltähendatud rahvaste õpetajate liitude juures töötavad mitmesugused bürood, komiteed, osakonnad jne., kellel omad eri ülesanded täita. Inglise liidul, näit., on sellel alal elule kutsutud:

a) Registreerimisbüroo, kus endid üles annavad kohata õppejõuud. Büroo hoolitseb selle eest, et vabad kohad antaks esimesel joonel registreeritud kutseõigustega õpetajaile ja valvab selle nõude täitmise üle.

b) Professionaalse ja õigusteadlise abiandmise

büroo, kus vilunud eriteadlased seletusi ja juhatusi annavad õpetajaile tekkinud kaebtuste puhul.

d) Ainelise toetuse muretsemiseks on asutatud mitmesugused erikapitalid, mille kogusumma 1913 a. lõpuks oli 14.185 n. sterlingit.

e) Statistika büroo, mille ülesandeks on koguda kõiksugu teateid õpetajate ja nende elutingimiste kohta ning valgustada saadud andmete põhjal olusid, milles asuvad õpetajad. On selge, et niisugused kindlatele andmetele rajatud nõudmised harilikult tarvilikku tähelepanekud ja täitmist leiavad koolide ülespidajate poolt.

Kas ei oleks meilgi tarvis elule kutsuda liidu juure mõnesuguseid orgaane samalaadiliste eriülesannete jaoks?

* * *

Kongressi lõpul avaldati soovi ära pidada Tallinnas jõulu vaheajal õpetajate päev. Kas ei oleks otstarbekohane see päev (need päevad) pühendada organiseerimise küsimusele ja muu seas arutusele võtta mõned siin puudutatud küsimused?

J. Piiskar.

Soome rahva- ja keskkooli arenemisest viimastel aastakümnetel.¹⁾

Austatud külalised, armsad Eesti suguvennad!²⁾

Nende ülesannete hulgas, mis suurvürst Aleksander II. isiklikult (Soome senati koosolekul märtsi kuus a. 1856) senatile andis, oli üks tähtsamatest see, kuidas maal koolide asutamist kergendada, et rahva haridust tõsta. Selle tagajärele sündisid järgmistel aastatel mitmed ettepanekud ja mõtte-avaldused. Nendes olid iseäranis tähtsad ja edaspidi mõõdu-andvad (Uno Cygnæuse), „Soome rahvakooli isa“, mõtted. Rahvahariduse ja rahvakooli sihiks kavatses tema üleüldist kodaniku haridust ja mitte ainult kiriklist. Rahvakooli valitsus pidi selleks antama iseäralise koolivalitsuse, mitte aga enam konsistooriumi hooleks, nagu senni oli olnud.

Kümne aasta pärast, 1866., anti valitsuse poolt seadus rahvakooli korraldamiseks. Maapäev ei ole just rahvakooli heaks muud teinud, kui et selle liikmed mõnikord on valitsusele märgukirju ette kannud. Teadagi on maapäev neid mitu korda küll rahaliselt toetanud.

Rahvakooli seaduses kohustati linnu tarvilikku arvu rahvakoolisid, algõpetuse jaoks ka alamaid rahvakoolisid asutama. Koolide sisemises korraldamises jäi neile laialdane vabadus. Linnad said valitsuse toetust 25 protsenti kuludest, mis neil rahvakoolide ülespidamiseks tarvis läks. Rahvakoolide lõpetamise järele linnades jätkunud õpetus on meile nagu mujalgi hakanud praktilikka sihtisid silmas pidama. — Aastane toetus linnakoolidele riigi poolt praegu on umbes 2.500.000 mk.

„Esimese juhatuse, emakeelt õieti lugeda ja mõista ning ristiusu tundmiseks jättis rahvakooli seadust peaaesjalikult kodu ning eraldi — vastu Cygnæuse ettepanekut — kirikliste koolide hooleks. Mingisugust kohustust rahvakoolis antud õpetuse täiendamiseks ei seatud. Maakonde ei kohustatud rahvakoolisid asutama. Kummaski suhtes jäi arenemine tuleviku asjaks.

Kodu ja rändavad kiriklikud koolid pole siiski võinud anda lastele sarnast algõpetust kui rahvakooli otstarbekohane tegevus eeldab. Selle-

¹⁾ Selle ettelugemise materjal on koolinõunikude Tarjanne ja Mantere käest. Eestitamise juures on minu sõber, magister Julius Mark, aidanud. Kirjutaja.

²⁾ Eesti õpetajate külaskäigu puhul ajapuudusel pidamata jäänud kõne.

pärast on ka maakoolide algõpetuse uuendamine juba mitu korda arutusel olnud. Meil on ka abiraha alamate rahvakoolide jaoks antud. Nende tegevus ja toetus on iseäraliste valitsuse korraldustega määratud. Aga mingisuguseid seadusi alamate rahvakoolide jaoks ei ole olemas. Riigi toetus iga alama rahvakooli õpetaja kohta oli a. 1913 400 mk.; nüüd on see 2.000.

Edasi ripub meil vanemate heast tahtmisest kas nad oma lapsi kooli panevad või mitte ja kui pikaks ajaks. Ka viimase aastakümne võimsad püüded üleüldise õpikohustuse teostamiseks on ainult läbirääkimiste ja arutuste astmel. Kui aga küsimus kooliskäigu ja koolide asutamise sundusest oli üleüldistel rahvakooli koosolekutel ja maapäeval arutusel, sündis viimati a. 1898 seadus ülemate rahvakoolide asutamiseks maal. Selle seaduse järele pidid kihelkonnad kooliringkondadesse jagunema igas seesuguses ringkonnas ei võinud koolitee õpilastele enam kui viis kilomeetrit pikk olla; igasse kooliringkonda pidi kool asutatama, kui seal 30 kooliealist last oli, keda vanemad tahtsid kooli panna; kui õpilasi enam kui 50 oli, pidi abiõpetaja võetama või uus kool asutatama.

See seadus tähendas suurt tõusangut rahvakooli välises arenemises. Kihelkondade rahvakoolide arv on paarikümne aastaga 1600-st 3600-ni kasvanud ja kooliõpetajate arv 1800-st 4800-ni.

Valitsuse palga-abi rahvakooliõpetajale on aastast 1908 — ealised väljaaryatud — perekonnaga õpetajale 1100 ja iga ilma perekonnata 900 mk. Nüüd tuleb veel kalli aja lisandust esimestele 3600 ja järgmistele 3000 mk. Meesõpetaja pension on 1000, naisõpetaja 750 mk.; nüüd tuleb veel juurde kalli aja lisandus, 200%.

Riigi toetus rahvakoolidele maal oli hakatuses ainult kooliõpetaja palgalisaks. Selge aga on, et mida suuremaks nõudmised laste koolitamises, korrapärase koolitöö ainelistes eeldustes, koolivarustuses jne. kasvavad, mida suuremaid kohustusi ühiskond seab laste vanematele ja kihelkondadele, seda tuntavamal määral peab terve ühiskond, riik, nende kohustustega ühenduses olevatest kuludest osa võtma. Üs demokraatiline eduskond on siin avaldanud ikka suuremat ja suuremat ohvrimeelsust, andes uusi abirahasid kihelkondade rahvakooli kuludekoorma hõlbustamiseks ja laste kooliskäigu edendamiseks. Kogu valitsuse toetus kihelkondadele oli veel a. 1912 ligi viis-miljoni mk., nüüd on see aga ligi 30 miljoni aastas.

Jätkõpetust võivad rahvakooliõpetajad ise oma äranägemise järele anda. Selle jaoks on iseäralised rahasummad tarvitada. Mineva aastasaja 90. aastates pandi sellele alus. Vene surveaastad on seda kõike mitmeti takistanud.

Riigipäevale on valitsuse projekt õpisunduse seaduseks sisse antud, mis ka kaheaastast alamt rahvakooli kui ka kaheaastast jätkõpetust puudutab. Arusaadav on, missugune tõus sellel laialdasel, 8 aastat kestva koolisunduse teostamisega koitub meie rahvahariduse põllul. Selle aasta riigipäevadel loodetakse õpisunduse seadus ellu viia.

Cygnæuse kavatsused ja rahvakooliseaduses eeldatud rahvakooliõpetajate (inspektorite) ametid maakoolide jaoks kutsuti ellu a. 1854; esite oli neid 8, nüüd — 33.

Juba Uno Cygnæus oli oma märgukirjades ja kavatsustes laialdase, mitmekülge ja põhjaliku õpetajate ettevalmistuse kohta tähelepanemist juhtinud ja seda iseäranis rõhutanud. Selle järele sisaldas rahvakoolide kohta käiv määrus selgejoonelised üksikasjalised seadlused õpetajate seminaaride korraldamiseks. Seminaar pidi olema nelja aastaline. Esimene Jyväskylä seminaar, kus algas tegevus a. 1863 Cygnæuse juhatusel, on meeste- ja naisterahvaste jaoks. Hiljem asutati 2 rootsikeelist

ja 5 soomekeelist seminaari. Seminaar põhjened rahvakooli peal. Naisõpilasi on siiski rohkesti tütarlaste koolidest juurde tulnud. Paar aastat tagasi muudeti seminaarid viieaastaliseks. Iseäralises seaduses on ettenähtud, kuidas üliõpilased ja naisterahvaste jätkkooli lõpetajad võivad mõne kuu ehk vähemalt ühe kooliaasta jooksul tarvilise küpsuse saavutada.

Rändavate koolide ja maa alamate rahvakoolide õpetajad on tänini õpetaja ettevalmistuse saanud üheaastalistes erakoolides, mis valitsuse toetust saavad. Hiljuti hakkas valitsus asutama 2 aastat kestvaid seminaarid alamate koolide õpetajate kasvatamiseks: esimene algas oma tegevust mineval aastal Suistamol ja teine sel sügisel Hämeenlinnas.

Hiljuti hakkas seminaari komitee valmistama iseäralist seadust seminaaride jaoks ja arutama küsimust, kas ei oleks tarvilik rajada uut tüüpi seminaari viieklassilise keskkooli põhjal, keskkooli lõpetajate ja võimalikult ka 8—(9)-klassilise keskkooli lõpetajate jaoks, kui ka kavatsema uut õpetusviisi seminaaridele.

Rahvakoolide sisemine arenemine on olnud suurejooneline: uus aeg ja uued aated on loonud uusi töökujusid. Cýgnæuse pedagoogilised põhjused on alles päale tema surma ellu viidud ja mitmed on veelgi kättesaamata paleused. Nüüdse haridusministri juhatusel oli läinud aastatel tegevuses rahvakooliõpetuse kavatsuskomitee, kes uuendusi praktilises sihis on püüdnud arendada.

40 rahvaülikooli toetamiseks annab valitsus 1 miljoni mk. aastas.

Soome keskkool samuti ka ülikool on pärandus Rootsi ajast. Keele poolst olivadki nad rootsikeelsed, ja seda veel aastakümned Rootsi lahukumise järel. Alles aastal 1858 avati esimene soomekeelne keskkool, Jyväskylä gümnaasium. See oli otsekohene J. V. Snellmani rahvuslise äratamise tagajärg. Aga kaua selle järelegi oli selleaegne rootsimeelne valitsus soomekeelsete keskkoolide vastu ükskõikne ja isegi vaenuline. Sellepärast asutati 60—70-datel aastatel mitmel pool erakeskkoole, gümnaasiume ja tütarlaste koole, mis kõik eraisikute poolt üleval peeti. Hiljemini on need — selle järele, kui olud soomekeelsele haridusele leplikumaks muutunud, — riigi kätte võetud. Praegu on soomekeelseid riigi poolt ülevalpeetavaid keskkooale umbes $\frac{2}{3}$ kogu arvust.

Mineva aastasaja 80-datel aastatel, kui naisliikumine meilgi pinda leidis, hakati ühiseid koole poiss- ja tütarlastele asutama, nõnda nimetatud ühiskooale. Esimene sarnane õppeasutus rajati siia päälinna aastal 1883. Keele poolst oli see rootsikeelne. Kolm aastat hiljem asutati siia esimene soomekeelne ühiskool. Need olid 9-klassilised ülikooli jaoks ette valmistavad õppeasutused. Sellest peale on see kooli tüüp meile sedavõrd omaseks saanud et tuntavalt suurem pool meie keskkoolidest ühiskoolid on. Loomu poolst on need realkoolid, ainult kõrgemates klassides on õppeaineks ka ladina keel. Ühiskool on erakool olnud, ainult viimasel ajal on valitsus mõned neist oma kätte võtnud.

Poolehoidmine realkooli vastu on meil ikka enam ja enam maad võitnud. Praegu on meil ainult veel 6 klassilist gümnaasiumi, kus ladina keel on peakeeleks. Muud valitsuse gümnaasiumid on nõnda nimetatud jaolised gümnaasiumid, mis nii on korraldatud, et 5 alamat klassi endas nõnda nimetatud keskkooli kujutab, 3 ülemat aga täienduse kooli, mis kahte harru, klassilisesse ja reaalsesse, jaguneb. Klassilises jaoskonnas on ka ladina keel õppeaineiks, aga keskkoolis ei õpetata seda ja ka mitte gümnaasiumi reaali-jaoskonnas. Klassilised ja jaolised gümnaasiumid on mõlemad 8 klassilised ja nende lõpetajad pääsevad ülikooli ja muudesse kõrgematesse õppeasutustesse.

Tütarlaste koolid on tänini olnud 5-klassilised, praegu on käsil nende muutmine 6-klassilisteks. Mitmes linnas on otsustatud asutada tütarlaste gümnaasiume, see on ülikooli jaoks ette-valmistavaid tütarlaste koole.

See sünnib nii, et praegustele tütarlaste koolidele veel 3 täiendus klassi juurde lisatakse. Mõningaid tütarlaste gümnaasiume on juba varemalt era algatusel ellu kutsutud.

Meil on siis järgmised keskkooli tüübid: klassiline gümnaasium, jaoline kool, tütarlaste kool, tütarlaste gümnaasium ja ühiskool.

Keskkooli astumisel nõutakse rahva-kooli kahe alama klassi haridust. Suur osa keskkooli astujatest saab siiski ettevalmistuse kolme aastalise kursusega erakoolides. Tänavu sügisel avatakse 2 gümnaasiumi, üks neist Helsingis, teine Jyväskylä, kus sisse astujatelt rahva-kooli haridus tervelt nõutakse. Need uued koolid on kuue-aastalise kursusega ja nende lõpetajad peasevad ülikooli.

Õpetajate ettevalmistus sünnib osalt ülikoolis, osalt kahes pealinna normaali gümnaasiumis. Tütarlaste koolide õpetajaid kasvatakse ka pealinna jätk-koolis.

Heikki Ojansuu.

Ühiskool.

Meie elame ajajärgus, kus rahva hariduse küsimus on saanud ühiskondlikeks eluküsimuseks. Lootust parema tuleviku peale võib anda ainult haritud rahvas, kes suudab ise ennast valitseda, kes suudab enesemääramise põhimõtet teostada ja oma olemasolu eest kultuuriliste abinõudega võidelda.

Laialiste rahvakihtide nõue mitte ainult alghariduse, vaid ka keskjärgema hariduse järele on saanud meil Eestis rõõmustavaks nähtuseks. Käesolevast õppeaastast peale hakkab meil maksma üldharidusline ühtluskool, mis oma algastmes on emakeelne, maksuta ja sunduslik kõigile riigi kodanikkudele. Seda kooli ellu viies, oleme astunud hiigla sammu kultuura mõttes, sammu, mis alles kõige lähemas minevikus paistis kättesaamatu.

Ei ole kerge seda sammu astuda. On palju sisemisi takistusi ees (ajakohaste õppejõudude, kooli ruumide kui ka õppeabinõude puudus). Aga parema tahtmise juures on need takistused võidetavad. Neist pike-malt rääkida ei ole minu praegune ülesanne. Tahaksin sõna võtta teise küsimuse lahendamiseks, mis kerkinud päevakorrale.

Küsimus on nimelt — missugused kooli tüübid oleksid meil kõige tarvilikumad, kõige elujõulisemad? Õppekavade küsimust sellejuures kõrvale jättes, tahaksin küsida: missuguseid koole peame nõudma, kas poeg- ja tütarlaste koole eraldi, või ühiskooli, kus mõlemast soost õpilased ühes ja samas koolimajas, ühes ja samas klassis koos õpetust saaksid?

Ühiskooli mõte ei ole uus, kuid tegelikult on meil Eestis ühiskool, nimelt ühis-keskool laialistele ringkondadele alles võõras. Sest kunni kõige viimase ajani puudusid meil sarnased koolid.

On arusaadav. Meie koolid olid — Vene koolid. Aga Vene haridusministeerium seis ühiskooli küsimuses eitaval seisukohal. Ühiskooli luba suutsid nõutada ainult mõned üksikud keskkoolid ja nimelt erakoolid.

Sugu teistem oli ses mõttes lugu tööstuse ja kaubanduse ministee-riumi koolidega. Siin oldi ühiskoolile enam vastutulelik ja kolme aasta jooksul 1905—1907 a. avati mitmel pool Venemaal kokku 28 kommerts-kooli, kus poeg- ja tütarlapsed ühiselt õppisid.

Ühiskooli küsimus seisab ligidases ühenduses teise põhjusemõtte-liku küsimusega, nimelt — üheväärilise hariduse omandamisega mees- ja naisterahvastele.

Ajalooliselt on see küsimus väga vana: juba 300 a. enne Kr. nõudis Greeka mõttetark Plato poeg- ja tütarlastele täiesti üheväärilist kasvatust ja haridust. Aga nii vanal kui ka keskajal läks ainult mõnel üksikul

naisterahval korda omada üheväärilist haridust meesterahvaga. Harilikult sai siis naisterahvale ainult kodune haridus osaks. See seisis peaaasjalikult usu ja moraali õpetuses ja mõningates teadmistes, mis majatalituses vaja.

Alles 19. aastasajal omab naisterahva haridus tõsisema ja teaduslikema aluse ja hakkab visalt, aga kindlal sammul, lähenema meesterahva hariduse järjele. Nüüd on naisterahvas pea üle ilma kätte võitnud meesterahvaga ühised majanduslised ja poliitilised õigused. Arusaadav, et temal ka ühised abinõud tarvitada peavad olema, et neid õigusi teostada. Tähtsam neist abinõudest on ühevääriline haridus.

Kui meie ühise, üheväärilise hariduse nii meeste- kui naisterahvale ühetasa tarviliseks tunnistame, kui nõuame ühist programmi koolidele, mis poeg- ja tütarlapsi kõrgema kooli vastu valmistavad, siis tekkib küsimus: kas on sarnasel korral veel lahuskoole tarvis? Kas ei ole ajakohasem ühiskool nii ainelisest, rahalisest, kui ka kasvatusteadlisest seisukohast?

Algkoolide kohta on ühiskooli küsimus juba kõige rahvaste juures jaatavas mõttes otsustatud. Siin ei ole kahtlust. Teisem on see küsimus kesk- ja kõrgemate koolide kohta.

Keskooli üle võib järgmisi andmeid ette tuua teistest riikidest:

Ameerika Ühisriikides oli juba 1874 aastal keskkoolide hulgas läbisegi kunni 80% ühiskoole. Sellest ajast on see protsent veel kasvanud.

Rootsis sai esimene ühiskool Dr. Palmgreni poolt avatud Stokholmis 1876. a. Sellest ajast peale on see kooli tüüp seal ikka suuremat poolehoidu võitnud. Niisama on lugu ka Hollandis ja Belgias, kus segakoolid väga heade tagajärgedega juba pikemat aega töötavad.

Aeglasemalt edeneb ühiskooli asi Prantsusemaal ja Hispaanias, kus selleks kooli bürokratism ja Rooma-katoliku kirik takistusi teeb.

Norras selle vastu edeneb ühiskooli asi edukalt. Juba 1896. a. on see kooli tüüp kooliseaduste põhjal seal riiklise kooli õigused omanud.

Ka Inglismaal ja tükati Saksamaal on ühiskoole kaunike hulk olemas.

Aga iseäranis palju huvitust pakub meile ühiskooli asi meie vennasrahva, soomlaste, juures. Seal sai esimene ühiskool avatud Helsingis 1883. a. Juba 12 aastat hiljem (1895. a.) oli niisuguseid koole Soomes 32. See kõneleb selgesti ja arusaadavalt sellest, et ühiskooli mõte igal maal laialistes rahva ringkondades suure usalduse ja vastutulelikkuse võidab.

Meie algkoolide seaduse eelnõus on öeldud (§ 3): „Algkool võib olla ühis- või lahuskool — selle järele kuidas seda otsustavad kooli ülevalpidajad“. Seega oleks siis ka meil ühiskoolile, siimaani küll ainult ühisalgkoolile, seadusline alus pandud.

Aga ühiskoolil on ka vastaseid palju. Vaatame millega esinevad nad.

Ühiskooli vastaseid võime jagada kahte liiki.

1. Ühed neist on üleüldse ja põhjusemõttelikult poeg- ja tütarlaste üheväärilise hariduse vastu. Oma vastuväiteid põhjendavad nad sellega, et mees- ja naisterahvad mõistuse poolest üheväärilised ei ole, nii et võimata on neid ühiselt õpetada ja ühise programmi järele teadmisi ja oskusi nõuda. Mõningad neist põhjendavad seda arvamist naisterahva füsioloogiliste omaduste peale, muu seas ka selle peale, et naisterahva peaaegu meesterahva omast kergem on.

Olgu tähendatud, et need ühiskooli vastaste tõendused mitte küllalt kindlal teaduslikel alusel ei seisa. Teada on, et peaaegu raskuse ja mõistuse rohkuse vahel kindlat ärarippuvust ei ole. See on katsete põhjal tõeks tehtud. Ja kuigi naisterahvaste hulgas vähe teadlasi ja isegi ei

ühtki usu-algatajat tõusnud ei ole, ei tule seda mitte otseteel naisterahva nõrgema mõistuse arvesse panna, vaid ennem vast nende haridusliste ja ühiskondlike tingimiste arvele, milles naisterahvas aastasadade jooksul on pidanud elama. On ju alles kõige viimasel ajal naisterahvale võimalikuks saanud meesterahvaga üheväärilist haridust omada ja seda ka nüüdki veel mitte igal maal ja iga rahva juures.

2. Enam tähelepanemise väärt on teist liiki ühiskooli vastaste arvamised ja tõendused.

Sellesse liiki kuuluvad need vastased, kes mõlemale soole üheväärilist haridust võimalikuks pidades, ühes sellega aga kummagile soole omi lahus-õppeasutusi nõuavad. Ühiskooli loevad nemad kardetavaks ja nimelt kahes mõttes:

Kasvatusteadlisest ja kõlblisest küljest.

Kasvatusteadlisest seisukohast välja minnes tõendakse järgmist:

Mees- ja naisterahva iseloomus on suur vahe, mis isesugused nõuded ja isesuguse edenemise ja arenemise käigu loovad. See kõik aga nõuab õpetuse andmist lahus, kus omad isesugused programmid ja omapärane õppeainete jaotus oleks. Siis võiks arvele võtta nais- ja meeskasvandikkude vaimlisi iseäraldusi ja sellekohaseid õpetuse võtteid tarvitada.

Need vastused tõendavad nimelt, et tütarlaste õppuse püsivus füsioloogiline arenemise tõttu nõrgem on sellep. langeb ka huvitus õppetöö vastu. Mitteühesarnane hingeelu ja meeoleolu, mis tingitud füsioloogilistest organismi iseäraldustest, vähendab tütarlaste töövõimet 13—18 aastate vahel, kuna samal ajal nooredmehed jõudsalt töötavad ja huvitust hakkavad tundma isegi väljaspool kooli seisvate seltskondlike küsimuste vastu.

Viimane väide, et keskmises kooli eas tütarlaste töövõime nõrgem on kui poislastel — on üks tähtsamatest vastuväidetest ühiskooli mõttele. Sest kui selles ajajärgus tütarlapse töövõime ja vastuvõtlikkus tõesti nõrgem on, siis on arusaadav, et tütarlapsed poislastega ühist keskkooli kursust läbi minna ei suuda ja peaaesjalikult — nad ei suuda seda nii kiires tempos, kui poislapses.

Et mees- ja naisterahva vaimuelus teatud iseäraldused olemas on, seda ei saa küll keegi salata. Ka ühiskooli poolehoidjad mitte. Need iseäraldused ilmutavad end kõige enam selles, et tütarlapsed füsiliselt esialgu kiiremini arenevad. Pärastpoole aga jääb see arenemise käik pikaldasemaks ja poislapses jõuavad siis tütarlastele järele ja lähivad neist koguni ette. Ka veel selles on iseäraldused, et tütarlaste arenemiskäigus tundmus peaosas etendab, poislastel aga kaine-mõistus. Sellepärast on poislapsel rohkem omane kaine loogiline mõtlemine viis, mis temas iseseisvust, meelekindlust ja mehisust edendab, kuna aga tütarlapse omaduseks on iseloomu pehmus, mis teatud iseseisvuse-nappusega ühendatud.

Aga ometi ei ole see vahe ühiskooli poolehoidjate silmis niivõrt suur, et ühisele õppusele tõsiseks takistuseks võiks olla. Paljud näevad neis sugude iseäraldustes ühisele õpetusele isegi kasu, nimelt: mõlemast soost õpilased saavad üheskoos õppides teine teist täiendada ja üksteise peale mõjuma. Selle juures leiavad ühe soo nõrkused teise soo tugevamate võimu omaduste poolt toetust, mis iseloomu ühe külgest teatavas mõttes tasakaalu juhib. Tundelikkus, mis tütarlastele omane, puutub kokku poiste riivatusega ja ühise õpetuse läbi saavad mõlemate sugude head omadused kindlustatud ja nõrkused tasandatud.

Selle juure olgu veel lisatud, et mõte, kui mõjuks sugulised vaimuomadused töövõime nõrkuse ja õppimise edu peale halvavalt — huvituse vähenemise mõttes õppetöö vastu — et see mõte iseenesest sugugi

veel teadusliselt tõestatud ei ole. On koguni mõningad — kahjuks alles vähesed — tähelepanekud ja katsed toime pandud, mis selle mõtte vastu räägivad. Nimelt ühiskoolides, mis juba kauemat aega töötanud, ei ole märgata olnud, et tütarlaste edasijõudmine õppuses võrdlemisi poislastega vähem produktiivne oleks. Vene kasvatusteadlane Netshaev, kes mitme saja mõlemast soost keskkooli õpilaste mälestuse võimet järele on kat sunud, ei ole leidnud mingit tõsisemat iseäraldust ses mõttes pois- ja tütarlaste vahel. Niisama ka prof. Ebbinhaus, kes 650 mõlemast soost õpilase töövõime kohta võrdlevaid katseid tegi.

Üleüldse ei näi teaduslist tõendust leidvat see mõte, et tütarlapsed oma organismi füsioloogiliste ja vaimliste arenemise eeltingimiste tõttu keskkoolis poislastega ühes koos õppida ei suudaks. Seega ei ole siis kasvatusteadlisest seisukohast ühiskooli mõte mitte ümberlükatud.

Vaatame nüüd missuguste väidetega esinevad ühiskooli vastased välja minnes kõlblisest seisukohast.

Tihti kuulub arvamist, et kooli kasvandikkude kõlblust tõsine hädaoht ähvardab, kui mõlemast soost õpilased suguliselt täiskasvanutena koos õpivad. On ka neid, kes kardavad, et poiste seltskonnas õrnema soo naiselikkus, õrnus ja muud puhas naiselikud loomu omadused ära kaovad. Ühisriikides, näituseks, tõendavad mõned segakooli vastased ka seda, et tütarlapsed alalise seltsimeheliku läbikäimise tõttu poislastega hoopis ärakaotavad huvituse tugevama soo vastu ja ühes sellega ka soovi abielu sidemeid kanda..

Müidugi näitab see kõlbline hädaoht kõrvalt vaatajale tihti koguni suur olevat. Iseäranis aga neile, kes ise hoopis teistes väärvoorustistes traditsioonides kasvatusse saanud.

On ju tõsi, et meie elu tingimised väga tihti varase tundelikkuse lastes esile toovad ja sellega poeg- ja tütarlaste vahekorra loomuliku lihtsuse ära hävitavad. Mõnikord aitavad siin ka kirjandus ja kino kaasa. See kõik on õige, aga ei anna veel õigust ühiskooli eitada. Kogemused neis maades, kus ühiskooli mõte laialist teostamist on leidnud, näitavad, et koolide kõlbline pind mitte kusagil selle tõttu alanenud ei ole. Ja kui muutust on märgatud sellest küljest, siis ainult paremuse poole. Mitmel pool — Norras, Ühisriikides on ühiskool tähtsaks ja väga kasulikuks kasvatusliseks teguriks tunnistatud.

Võib olla arvatakse, et amerikkased, norralased ja m. rahvad, kelle juures ühiskool kõige rohkem poolehoidjaid võitnud, kindlama iseloomuga rahvas on, kui, ütleme, eestlased. Aga siis võime tuua näiteid Itaaliast, mis kui kultuuriliselt mahajäänud riik tuttav on. Vaatamata selle peale, et itaallastele, kui lõunamaa elanikkudele ülendatud tundelikkus omane on, ei ole ka seal ühiskool eitavaid nähtusi ilmsiks toonud. Prof. Rostovtzevi sõnade järele on 30-ne aastane kogemus sellel alal Itaalias näidanud, et ühiskoolid kõlbliselt märksa paremuse poole on nihkunud, kui eraldud koolid.

Veel vähem võib siis sellest küljest ühiskool hädaohtlik olla vähem tundelikkudele ja tagasihoidlikkumatele põhjapoolsetele rahvastele, nagu seda oleme meie.

Siinkohal tuletamé veel meele, et meie naabrirahva, soomlaste, juures ühiskool laialiste ringkondade poolehoiu juba võitnud on ja seda igatahes mitte juhtumisi, vaid heade tagajärgede tõttu.

Ühiskooli mõtet teostades, on ameerikkased ja ka teised rahvad, nagu norralased, selles kindlas arvamises, et on tarvis lapse aastatest alates meesterahvast õpetada naisterahvast õieti mõistma, tema peale õieti vaatama. Just sellest küljest võib ühiskool väga palju kaasa mõjuda. Mida vähem siin sugude iseäraldusi alla kriipsutatakse, mida vähem sugusid üks teisest lahutada ja eraldada püütakse, seda vähem on neil saladusi

kokkupuutumise ja läbikäimise juures. Seega siis ka vähem põhjust ärritava uudishimu äratamiseks. Ja nagu nad lastena koguni loomulikult ja lihtsalt koos õppisid ja mängisid, niisama lihtsalt ilma imestuseta, kahtluseta ja ärritusega saavad nad ka pärastpoole üksteise seltsis viibima. See läbikäimine ei ole nüüd mitte uudiseks ega tekita ka uusi tundmusi.

Nii sünnib üleminek lapse-east mehe-easse tähelepanemata ja otsustab seega kõlbulise kasvatuse tähtsama probleemi. Seal aga, kus selle küsimuse otsustamist koolist välja püütakse tõrjuda, kerkib ta harilikult iseenesest esile ja saab otsustatud siis tihti järsku ja kirglikult, isegi loomuvastastelt.

Vaatame lõpuks missugused head omadused võivad ühiskoolil olla. Kõige pealt kõlblisest seisukohast.

Kuidas kujuneb vahekord mõlemast soost õpilaste vahel, kes õpivad lahus?

Igaüks meist teab, missugused vaated poislaste koolis tütarlaste kohta valitsevad. Naiskooli õpilaste peale vaadatakse kõrgilt ja ühekülgselt, kui teisest nõrgemast soost olevuste peale. Ei küsita, kas tütarlaps on tark või rumal, on ta heasüdamline või kuri, hoolas või hooletu. Neid inimeste loomuomadusi ei tunta, sest et tütarlast, kui inimest, lähemalt ei tunta. Arusaadav siis, et tema silmapaistev omadus — tema sugu iseäraldused — ainuke asi on, mis mees-õppeasutuse kasvandiku meeli ja mõtteid köidab. See määrab ka mõlemate koolide kasvandikkude vahekorra kokkupuutumise kordadel.

Poislapsend on harilikult suures arvamises oma teadmiste ja võimiste kohta, kui seda tütarlaste omadega võrdlevad. Need vaated, mis lahus õppides omandatud, võetakse kaasa ellu, mis loovad eelarvamise, et naisterahvad mõistmise poolest alamad olevused on ja et nende pea teistmoodi ehituesga, kui meestel.

Aga ühiskoolis ei ole neile eelarvamistele mitte aset. Siin näeb koolipoiss, et tema nais-seltsiline neidsamu ülesandeid täidab, nagu tema ise ja niisama tundi vastab, mõnikord koguni vast paremini. Sel kombel õpib ta lapsest saadik vaatama naisterahva kui olevuse peale, kellel need-samad võimed ja huvid olemas, nagu temal omal. Peale selle äratav ühine töö klassis poisid austust tütarlapse vastu ja võib seega kõige paremaid järeldusi anda kõlblise elu kindlustamise mõttes edaspidises nooremehe eas. Nii saame kätte ühiskooli läbi tähtsama kasvatuse ülesande, nimelt: olemas oleva, tihti ebaloomuliku vahekorra asemel meeste- ja naisterahva vahel, mis jämedast tundelikkusest ja vastastikkusest arusaamatusest kokku põimitud, luua vahekorra, mis põhjeks vastastikku teine teise austamise, arusaamise ja solidariteedi peal.

See ja just see on tähtsam kasvatusline ülesanne, mis ühiskooli mõttet igal pool, kus see kooli-tüüp teostamist on leidnud, elujõuliseks teeb ja edendab.

Aga see ei ole ainuke ühiskooli teenus. Et ühiskool kasvandikkude äärmisi kalduvusi tasandab ja sugude iseloomu ühekülgsel liialduse eest hoiab, nagu eelpool juba öeldud, ei ole mitte vähesetähtsusega asi. Sest meie kasvatame koolis mitte naisi või mehi, meie peame kasvatama eestkätt just inimest, täielikult väljaarenenud inimest, kindlat tasakaalus iseloomu, kes küllalt tugev, et elada iseseisvalt.

Suure tähtsuse omandab ühiskool ka esteetilis kasvatuse suhtes. Esteetiline kasvatus, see üks tähtsamatest kõlblise elu alustest, on meie koolides olnud siiani viimasel plaanil. Tuleviku koolis ei tohi see nii olla. Kool peab kasvatama oma kasvandikkude tungi mitte ainult elu täiuse vaid ka elu iluduse — elu kauniduse poole. Kool peab kasvatama kodanikke, kes mõistavad hinnata ja lugu pidada sellest, mis ilus, puhas ja

kaunis ja hoida eemale ning põlata elu mustust. Ja seda võib jällegi kõige järelsusrikkamalt teha ühiskool.

Age mitte üksi kasvatusteadlisest vaid ka ainelisest küljest on ühiskool väga soovitav kooli tüüp. Iseäranis meil Eestis, kus tung hariduse järele laialistes rahvakihtides olemas. Sest, et rahva haridus hoogsalt edeneda võiks, peab kool laialistele küla ringkondadele kättesaadav olema, nii kauguse kui ka õpperaha poolest. Ometi on raske väiksematele linnadele ja alevitele, tihtilugu hoopis võimata — kahte keskkooli avada — poislaste ja tütarlaste tarvis eraldi. Sest õpilaste arv klassides saab väike olema, õppejõude aga läheb kahekordsel arvul tarvis. Koolide ülevalpidamise kulud kerkivad seega liig suureks.

Palju kergem on alevikule, vallale üht kooli üleval pidada, kus mõlemast soost õpilased õppust võiks saada, seega siis ühiskooli. Praegusel pilgul, kus meie Eesti kool riiklise koolina oma esimesi samme astub, jääb soovida, et kooli seadustes ka ühiskooli tüüp (nimelt ühiskeskooli tüüp) omale ajakohase aseme ja kinnituse leiaks.

Sest kui kool vaba ja demokraatiline peab olema, kui ta ühtluse ja vendluse tundeid kasvatama peab, kui ta edendama peab tungi elu täiuse ja iluduse poole — siis on kindel, et ta peab püüdma ühtlust, vastastikkü arusaamist ja austust ka sugude vahel luua.

Ühine kool, ühine haridus — ühised õigused. Nende kolme peale võime julgesti omad paremad tuleviku lootused rajada.

P. Kolts.

Kas viieaastane keskkool?*)

Teatavasti kavatakse meil kaheteistkümnenda-aastaselt rahvakooli käima panna. Algkool, mis seitsme aastane on, on kahe astmeline. Esimene aste oleks nelja aastane „walla“-või „linna algkool“, teine kolme aastane „kihelkonna“-või „linna ülem algkool“. Sellele seitsme-aastasele algkoolile järgneks ühtluskooli kolmas järk — viieaastane keskkool.

Kui nüüd meie vabariigi algharidus igale vabariigi kodaniku lapsele sunduslikuks tehakse ja meie lapsed 8—15 aastani peavad koolis käima, siis tuleb meil suurel arvul nelja- ja seitsmeaastaseid algkoolisid avada.

Praegusel ajal on meil kõige rohkem vallakoole olemas, millel harilikult üks klassi tuba, kus kooliõpetaja kolme osakonnaga töötab. Kui nüüd tulevane algkooli esimene aste neljaastaseks muudetakse, siis tuleb praegustele vallakoolidele veel üks klassituba juure ehitada ja teine kooliõpetaja ametisse palgata. Sellega muutuks õpetuse andmine maakoolides normaalsemaks, sest igale kooliõpetajale jääks siis ainult kaks osakonda kätte.

Edasi tuleks igas kihelkonnas veel taryiline arv kolmeaastaseid „kihelkonna“ koole avada, kus aga igal klassil oma kooliõpetaja oleks, sest üks kooliõpetaja ei jõuaks algkooli ülemal astmel õppeasjade rohkuse tõttu mitte enam kahe osakonnaga töötada. Nii peaksid kõrgemad algkoolid kolmeklassilised olema ja kolme õppejõuga töötama.

Kaks nimetatud astet võiksid ka koos töötada, siis peaks aga klasside arv seitsme-aastase õppeaja kestvuse juures mitte vähem kui viis olema. Rahvarikkamates kohtades tuleks koolimajade ehitamise juures silmas pidada, et klassi ruumide arv seitsmeaastases algkoolis mitte vähem ei ole, kui viis.

Kuidas on nüüd soovitav algkoolis õpetada? Kas tuleb algkoolis kooliõpetajale lubada teatavaid õppeasju õpetada, mis temale meeldivad?

*) Asja tähtsuse pärast avaldab toimetuse selle kirjatöö; oma seisukoha selgitab ta edaspidi.

Või tuleb selle poole püüda, et kooliõpetaja oma klassis kõiki klassis õpitavaid aineid õpetaks? Igalpool algkoolides püütakse selle poole, et kooliõpetaja klassis kõik õpiasjad õpetab. Ainult mõnes üksikus õpiasjas võib erandid teha. Nii näit. tuleb kooliõpetajat, kes atheist on, usuõpetuse andmisest vabastada ja seda õppeainet kooliõpetajale anda, kes usuõpetamise kasu ei eita ja nõus on seda, mõnelt poolt praegusel ajal nii põlatud õpiasja, õpetama.

Kuna neljal esimesel õppeaastal kooliõpetajal mitte raske ei ole kõiki õpiasju klassis õpetada, läheb 5—7 õppeaastani asi raskemaks. Ja nimelt sellepärast raskemaks, et meil vanema algkooli astme jaoks praegusel ajal veel tarvilisel arvul ettevalmistatud õppejõudusid ei ole. Kui meie tahame juba lähemas tulevikus seitsmeaastast õpikestvust läbi viia, siis võime asja ainult sel teel lahendada, et ülemas algkoolis 5—7 õpiaastal peavad kooliõpetajad ametis olema, kes keskkooli või veneaegse kooliõpetajate instituudi ja seminaari on lõpetanud, kuna algkooli alamal astmel kõik teised „kutse ja kutseta“ kooliõpetajad õpetada võivad.

Tahab aga lapsevanem, et ta laps keskkoolis edasi õpiks, missugusest algkooli klassist peaks ta siis keskkooli minema? Kõige loomulikum oleks ju, et see pärast seitsmeaastase algkooli lõpetamist sünniks, sest siis võiks laps 7 aastat oma vanemate kodu läheduses koolis käia ja ta ei võõrduks oma vanematest nii ära, kui nüüd, kus maa laps juba üheksa või kümne aastaselt oma vanemate majast lahkub ja linna võõraste inimeste juure elama asub. On lapsel õnn, siis sattub ta linnas tublide inimeste juure korterisse, kes tema eest hoolitsevad, kui oma lapse eest. Sagedasti on aga asi ümber pöördud. Laps saab juba kümne aastaselt iseseisvaks, teeb, mis tahab, käib isikutega läbi, kes ette juhtuvad. Sealt siis see suur protsent lapsi, kes õppimises keskkoolis ja kõrgemas algkoolis edasi ei jõua ja kes ka pärast maa tööd enam teha ei taha. Sealt ka see suur protsent neiusid, kes oma pead talitades ja kahtlaste isikutega kokku puutudes, libedale teele sattuvad.

Seda kõike silmas pidades, tuleb maal-asuvatele lastevanematele soovitada, et nad lapsi oma kodu läheduses olevas kihelkonna koolis laseksid õppida ja kooli lõpetada. Siis alles tuleks laps keskkooli, mis aga mitte üldisharidusline keskkool ei tarvitse olla, vaid mõni viieaastane erikeskkool, nagu põllutöö- kaubanduse-, või merekool, kooliõpetajate seminar, tehnikum j. n. e.

Ise asi on aga nende lastega, kes linnas elavad. Seal oleks loomulikum, kui lapsed, kes keskkoolis oma haridust jätkata tahavad, juba pärast algkooli esimese astme läbitegemist, see on pärast neljandat õpiaastat keskkooli sisse astuks. Iseenesest mõista astuksid keskkooli peale neljaastast algkooli lõpetamist need lapsed maalt, kes üldis-hariduslist keskkooli lõpetada tahavad. Keskkooli kolmes alamas klassis ehk, mis seesama on, algkooli kõrgemal astmel, mis keskkooliga ühendatud on, õpetaksid eri haridusega kooliõpetajad. Neis klassides ei oleks enam klassi süsteem, kus kooliõpetaja kohustatud on iga õpiasja klassis õpetama, siin oleks õpiasja süsteem, kui eriteadlane-matemaatik — matemaatik, ajalooteadlane — ajalugu, keeleteadlane — keelesid, helikunstnik — muusikat ja laulu, maalikunstnik — grahviliisi kunstisid õpetab j. n. e.

Et eriteadlane põhjalikumalt õppeainesse süveneda võib, kui isik, kes kõiki õppeaineid ise kaunis pealiskaudselt on õppinud, see on tõde, millel selgitust vaja ei ole.

Nii siis peaksid minu arvates meil kaheksaastased keskkoolid olema. Ühed oleksid viieaastased, nagu ministeerium neid kavatsenud avada, kuid peajasjalikult kutselised keskkoolid; teised kaheksaastased, kus linnalapsed õpiksid, kes keskharidust omandada mõtleavad.

Et viieaastased keskkoolid üksi olla ei või, seda katsun nüüd siinsamas näidata. Keskkoolis ei saa seda läbi viia, et kooliõpetaja kõiki õpiasju klassis õpetaks, sest siis tuleks kooliõpetajal mitu fakulteeti ülikoolis lõpetada. Peale selle tuleks tal heli- ja maalikunstis oskamist omandada, mis aga mitte igakord võimalik ei ole. Hea keeleteadlane võib väga halb muusikamees ja joonistaja olla. Keskkoolis peab eri süsteem maksma jääma, see on nii ütelda — *conditio, sine qua non*.

Kui meie nüüd viieaastase keskkooli tunniplaani võtame, nii nagu ta meile praegu ministeeriumi poolt ettekirjutatud, siis leiame, et viie klassi kohta kokku on:

Eesti keele tunda	15
Vene keelt	16
Saksa keelt	16
Kolmandamat võõrast keelt (Prantsus-, Inglis- või Ladinakeelt)	20
Matemaatikat	20
Maadeteadust	9
Looduselugu ja füüsikat	19
Ajalugu	10
Kodanikuteadust	8
Psühholoogiat	4
Joonistamist ja joonestamist	15
Võimlemist	10
Käsitööd	6
Laulmist	2
Muusikat	2

Kellel nüüd vähegi tundide jaotamisega tegemist on olnud, saab aru et siin väga raske on õpiasju nii ära jaotada, et eriteadlased tarviliku arvu (24—30) tunda saaksid. Juba kõige tähtsama õppeasja — matemaatika — tundide ära jaotamisel tuleks pead murda, kuidas matemaatikusele 24 tundi anda. Looduseloost tuleks füüsika eraldada ja matemaatika õpetajale füüsika tunda anda. Kuid sel juhtumisel tuleks loodusloõpetajale mitte üksnes maadeteaduse, vaid ka järeljäänud füüsika tunnid anda. Halb külg siin juures oleks see, et füüsika koolis kahe isiku käes õpetada oleks ja füüsika kabineti korrasolemise eest mitte üks ei vastutaks, vaid kaks kooliõpetajat.

Mis keelte õpetamisesse puutub, siis tuleks viieaastases koolis ühel kooliõpetajal kahte keelt õpetada ja selle jaoks oleks igakord raske kohaseid õppejõudusid leida. Niisama ei võiks ajaloo eriteadlane rohkem ajaloo tunda leida kui 10. Tal ei jääks siis muud nõu üle, kui kodanikuteadust, psühholoogiat või keelesid õpetada, et tarvilikku tundide arvu kätte saada. Keelte õpetamiseks oleks aga igatahes kohasem, kui neid keeleteadlane õpetaks. Rõõm oleks lugu ka joonestamise, võimlemise ja helikunstide õpetamisega. Nende õppeainete jaoks ei leiaks kunstnikku, kes ühe kolmandiku palga eest nõus oleks koolis õpetama.

Kõiki kokku võttes näeme, et viieaastane üldisharidusline keskkool nii ütelda häd a a s i on, mida meie sunnitud oleme avama, et ühtluskooli printsiipi peasta. Kuid meie ei patusta sugugi mitte ühtluskooli printsiibi vastu, kui meie viieaastaste keskkoolide kõrvale ka kaheksaastased keskkoolid avame. Kaheksaastase keskkooli tekitaksid ülemalgkool oma 5—8 õpiaastaga ja keskkool 8—12 õpiaastaga. Kaheksaastases keskkoolis oleks võimalik põhjalikumalt õpikursust läbi võtta, sest et seal eriteadlased õpiasju õpetama peavad.

Et igaüks oma silmaga näeks, kuidas õpiainete tundide arv kaheksa-

aastases keskkoolis on, luban praeguse tunniplaani järele üksikud arvud siin ette kanda.

Eesti keel	27 tundi (üks määraline kooliõpetaja).
Vene keel	28 " " " "
Saksa keel	26 " " " "
Prantsus- või Inglis või Ladina } keel	20 " " " "
Füüsika	9
Matemaatika	35
Maadeteadus	13
Looduselugu	22
Kosmograafia	2
Ajalugu	16
Kodaoikuteadus	8
Joonistamine	} 21 tundi
Joonestamine	
Võimlemine	24
Laulm. ja muusika	8—10 tundi (tunniandja)
Psühholoogia ja loogika	4 tundi (lisat. kolmandama keeleõpet.).

Sellega oleks kaheksaklassilises keskkoolis kümme määralist kooliõpetajat ja üks tunniandja. Et mõnel kooliõpetajal üle 24 tunni on, siis jääb neist direktorile, kes Asutava Kogu poolt vastuvõetud palganormide järele 8 klassilises koolis peab 24—16=8 tundi andma, ka tarviline arv tundisid üle.

Pealinnas ja maakonna linnades peaksid kaheksaastased keskkoolid töötama. Neisse astuvad algkooli alama järgu lõpetajad, kes üldishariduslikes keskkoolis edasi õppida tahavad, kuna seitsmeaastase algkooli lõpetajad peaausialikult viieaastasessa eri keskkooli õppima lähevad.

Tahab aga seitsmeklassilise algkooli lõpetaja üldishariduslisse keskkooli sisseastuda, siis sünnib see eksamiga. Et kolme alumise keskkooli ja ülema algkooli (kihelkonna) programmid peajoontes mitte lahku ei lähe, siis on kõrgema algkooli lõpetajal sisse peasemine IV. keskkooli klassi kerge.

Viime meie selle printsiibi läbi, siis ei tee meie oma algkoolist väärtat, nagu nüüd, kus meie keskkoolide programmide pärast oleme sunnitud algkoolis õppijatele niisuguseid õpiasju õpetama, mis neile elusse astumisel vaja ei ole ja teisest küljest õpiaineid algkooli programmist välja jätma, mida iga riigikodanik peaks tundma. Ma räägin siin ühest küljest võõrastest keeltest, mida meie mõne tunniga nädalas lastele kätte õpetada ei või ja teisest küljest füüsikast, mida seitsmeaastases algkoolis läbivõtta ei kavatseta.

Üldisharidusline keskkool peaks meil võimalikult põhjalikku keskharidust andma, peab meil põhjalikka võõraste keelte oskajaid ette valmistama, kellela meie, kui väikene rahvas, läbi ei saa, ta peab ülikoolile hästi ettevalmistatud õpilasi andma ja see on minu arvates ainult siis võimalik, kui meie keskkool kaheksaastaseks muutub ja mitte viieaastaseks.

Keskkooli eesõigustest ei maksaks kõneleda, sest demokraatlikes vabariigis ei tohiks keskkooli ja isegi ülikooli lõpetamine mingisuguseid eesõigusi anda. Kasu oleks aga see, et meie ülikool meile põhjalikult ettevalmistatud juristsid ja majanduseteadlasi, keele- ja ajalooteadlasi, matemaatikuid ja arstisid annaks, kes meist ette jõudnud suurrahvaste teadlastest mitte maha ei jääks. Kaheksaastaste keskkool tuleb sisse seada mitte sellepärast, et väikese rahva elu kahe suurrahva vahel ainult siis jäädavalt võimalik on, kui ta hariduses suurtest rahvastest maha ei

jää. Mitte üksnes meie algkool ei pea olema eskujuline hea, põhjalik ja otstarbekohane, vaid ka meie keskkool, mis meie ülikoolile peab ettevalmistama mitte pealiskaudseid ja iseennast täisolevaid „teadusemehi“, vaid tõsiselt ja põhjalikult ettevalmistatud noori inimesi. Neist kasvaksid meil akadeemia kodanikud, kes meie väikese riigi laeva oskaksid juhtida nii, et ta suuremate riigi laevadega kokku ei põrkaks. . .

N. Kann.

Tervishoiust.

Et tervishoiu õpetus kõigis meie koolides sunduslik õppeaine olema peab—on tõde, mille vastu keegi ei vaidle, mille üle lahkuminevaid mõtteid ei ole. Kahtlemata on tervishoiu-teaduse õppimine koolides ja tema populariseerimine palju tähtsam abinõu selleks, et üleüldist tervislist seisukorda tõsta ja parandada, kui kõik sunduslikud administratiivsed määrused ja korraldused.

Peab tähendama, et meie rahvas omas suures enamuses—nii linnades, kui ka maal—halbades tervislistes tingimistes elab.

Meie elumajad ja korterid—iseäranis vaesema rahva kihtide juures—ei vasta nendele tingimistele, mis tervishoiuteadus praegusel ajal nendelt nõuab. Elanikud on korteri kitsikuse tõttu sunnitud nii tihedalt koos elama, et sagedasti võimatu on vähemaidki tervislisi tingimisi teostada.

Kuid ka jõukamate rahva kihtide juures, patustakse tihti kõigi tervishoiu nõuete vastu ja seda tehakse just sellekohaste teadmiste puudusel.

Et seisukorda parandada, selleks peavad meie koolid—iseäranis meie algkoolid—nendeks keskkohadeks olema, kust tervishoiu-teadus igale poole laiali kantakse, kust tervishoiu teadus igasse taresse tungib.

Kuidas tervishoidu koolides õpetada—eraldi tundide näol—iseõppeainena või teiste õppeainetega koos, näituseks looduslooga—selles küsimuses lähevad arvamised lahku. Nende riidade kirjutaja arvamise järele peaks tervishoidu—tema suurt tähtsust silmas pidades—ühes inimese keha ehitusega ja keha elu avaldustega (inimese anatoomia ja füsioloogiaga) eraldi, ise õppeainena õpetatama.

Praegusel ajal—arvesse võttes, et õppeaine uus ja sellekosase ettevalmistusega õppejõud puuduvad—on seda võimatu läbi viia ja peab ajutiselt sellega leppima, et tervishoidu ühes teiste õppeainetega õpitakse; kui aga mõne aasta pärast meil juba sellekohase haridusega õpetajad olemas, siis peab tervishoidu ühes inimese anatoomia ja füsioloogiaga täiesti eraldi—ise õppeainena õpetatama.

Kuid ka praegusel ülemineku ajajärgul on väga tähtis, et alg- ja keskkoolide viimastes klassides vähemalt mõned tunnid viimase aasta ehk pooleaasta jooksul täiesti tervishoiule saaksid pühendatud—õppeaine kordamiseks ja kokkuvõtmiseks.

Tervishoid kui õppeaine algkoolides on meil uus. Omal ajal—Vene võimu päivil ei pandud tervishoiu õpetamise peale mingisugust rõhku. Ka keskkoolides ei õpetatud teda kui sunduslikku õppeainet, vaid kui mittesunduslikku 1906 aastast peale. Mõnes naiskeskkoolis õpetati tervishoidu vähe varemalt.

Lääne-Euroopa riikides, Ameerikas ja Jaapanis on tervishoid juba mõned kümned aastad sunduslik õppeaine olnud mitte ainult keskkoolides, vaid ka algkoolides.

Baieris, näituseks, hakati tervishoidu juba 1880 aastal õpetama—üks tund nädalas talve kuudel. Austrias ja Preisimaal õpetakse tervishoidu ühes looduslooga. Prantsusmaal õpetakse tervishoidu kõrgemates algkooli klassides, niisama ka Jaapanis. Argentiinas õpetakse tervishoidu rahvakoolides

1884 — ja Põhja-Ameerika Ühisriikides 1886 aastast peale; viimases riigis muretsetakse lastele sellekohased õpperaamatud riigi kulul; iseäralist rõhku pannakse karskuse õpetuse peale: püütakse lastele selgeks teha alkoholi kahjulikkumõju inimese keha peale. Praegusel ajal õpivad Põhja-Ameerika Ühisriikides ligi 20 miljoni last mitmesugustes koolides, kus tervishoid sundlik õppeaine.

Nii näeme, et tervishoid teiste kultuuri rahvaste juures juba mitmed aastad igas koolis sundlik õppeaine on olnud. Mõnes kohas õpetatakse teda täiesti eraldi — ise õppeainena, kuna aga teistes kohtades teda teiste õppeainetega koos õpetatakse.

Mis meil praegusel ajal tervishoiu õpetamist koolides raskendab, on kohaste õppejõudude puudus. See on arusaadav: meie kesk- kui ka algkoolide õpetajail ei ole võimalik olnud siiani oma kohaseid teadmisi omandada. Ülikoolides kooli tervishoiu üle ettelugemisi ei peetud. Ka meie, arstid, oleme ilma sellekohase ettevalmistuseta, teistest ülikooli lõpetajatest rääkimata. Viimastel aastatel peeti põhjalikumaid ettelugemisi kooli tervishoiu üle Peterburi arstlises naisinstituudis; teistes Venemaa ülikoolides, kas ei arvatud tarvilikuks seda ainet puudutada, ehk kui seda siiski tehti — siis pealiskaudselt, mööda minnes. Lääne-Euroopa riikides on asi hoopis teine: paljudes ülikoolides peetakse ettelugemisi tervishoiust ja iseäranis kooli tervishoiust kõigile ülikooli kuulajatete kõige vähemalt iga kolme aasta järele, nii et kõik ülikooli lõpetajad, kes omale õpetaja ameti elukutseks valivad, on tervishoiuga tuttavad, võivad muu seas ka tervishoidu koolides õpetada. Sagedasti peetakse õpetajaile suve vaheaegadel ülikoolide juures tervishoiu ettelugemisi. Helveetsias — Berni ülikoolis — on niikaugelt jõutud, et seal kooli tervishoiu jaoks kohane õppetool on asutatud. See on ainuke ülikool terves ilmas, kus sarnane õppetool praegu olemas. Arusaadav, et kõigis nendes väljamaa õppeasutustes, kus eriti õpetajaid oma elukutsele ette valmistatakse, ka tervishoidu ühes kooli tervishoiuga õpetatakse. Daanimaal hakati õpetajate seminarides tervishoidu 1894 aastal õpetama. Baieris peavad 1898 aastast peale kõik need, kes ennast rahvakooli õpetaja elukutsele sellekohastes koolides ette valmistavad, viimasel aastal muu seas järgmist õppima: inimese kehaehitus ühes keha eluavaldustega ja tervishoiuga (õhk, vesi, maapind, elumajad, riided, toitmine ja kooli tervishoid). Vürtembergis õpetatakse tervishoidu ühes kooli tervishoiuga kõigis õpetajate seminarides 1889 aastast saadik; muu seas antakse seal juhatust koolimajade ehitamise, klasside soojendamise, õhupuhastamise ja kooli pinkide kohta, näidatakse, kuidas lapsed peavad oma keha õppetöö ajal hoidma, antakse lühikesed näpunäited koolilaste haiguste kohta jne. Prantsusmaal hakati tervishoidu õpetajaile 1881 aastast peale õpetama; ka rüügepanemist peavad õpetajad oskama. Hollandis maksetakse õpetajaile, kes terviskoidu õpetada mõistavad, kõrgendatud palka. Austrias õpetatakse õpetajaile tervishoidu 1891 aastast, Helveetsias 1889 ja Ungrias 1876 aastast hakates. Põhja-Ameerikas võivad õpetajateks ainult need olla, kes ka tervishoidu õpetada oskavad. Inglismaal nõutakse õpetajailt, et nad õpetada mõistaks inimese anatoomiat, füsioloogiat ja tervishoidu ühes kooli tervishoiuga.

Sellest näeme, et tervishoiu õpetus on kõigil kultuuri maadel õpetajate ettevalmistamise koolides omale täieliku kodanikuõiguse omandanud.

Meie astume sellel alal esimesi samme, ajame esimesi vagusid; arusaadav, et siin alguses vigu teeme ja ühes ehk teises asjas eksime; kuid see on andeksantav, see ei tohi meid heidutada: iga algus on raske. Kuid asja suurt tähtsust silmas pidades, peame kõik raskused kõrvaldama ja oma sihi poole edasi rühkima.

Juba mineva aastasaja esimesel poolel juhiti Lääne-Euroopas arstide poolt — sellekohase uurimise põhjal — tähelepanemist selle asjaolu peale, et koolielu õrna kasvava lapse organismi peale suured jäljed jätab, et koolis-

käimise eest liig kallist hinda maksetakse — laste tervise kaotamise kujul. Kuid nende juures, kellesse see kõige rohkem puutus, jäid nad hüüdvaks hääleks kõrbes.

Ainult 19 aastasaja kuuekümnendatel aastatel, kui kuulus Saksa õpetlane Virchov sellekohase uurimistöö avaldas, hakati kooli peale teise pilguga vaatama.

Tehti selgeks, et mitmed haigused, mille all koolilapsed kannatavad, õigusega kooli haigusteks võib lugeda. Näidati ära, et koolilaste verevaesus, sagedased peavalud, söögiisu puudus, vildak selg, lühike nägemine, närvi-nõrkus ja mõned muud haigused väga ligidalt koolieluga seotud, et just kooliklass on nende haiguste algallikaks.

Sellepärast on väga tähtis, et kõik meie õpetajad — peale isiklise ja üleüldise tervishoiu — just kooli tervishoiuga tuttavad oleksid ja et nad mõistaksid neid põhjuseid, mis koolilaste tervise peale halvavalt mõjuvad, enam vähem pehmenada, vähendada.

Et seda kätte saada, on järgmist vaja:

1. Õppeasutustes, kus õpetajaid oma elukutsele ette valmistatakse, peab tervishoiu õpetus ühes inimese anatoomiaga ja füsioloogiaga sunduslik õppeaine olema.
2. Tartu ülikoolis peab tervishoiu üle ühes kooli tervishoiuga kõige-vähemalt iga kolme aasta järele kõigile ülikooli kuulajatele ettelu-gemisi peetama.
3. Neile õpetajaile, kes siiaaani tervishoidu õppinud ei ole, peab Tartu ülikooli juures paarikuulised kursused toime pandama, kus seda ainet näitlikult käsitatakse.

Kõik need kursused, kus tervishoiu üle mõned tunnid teoreetilisi ettelu-gemisi peetakse, on hädaabinõu tervishoiu õpetamiseks.

Ainult sellekohased kursused ülikooli juures, kus võimalik on näitlikult õpetust anda, suudavad õpetajaile seda pakkuda, mida me nende käest nõudma peame.

M. P ü ü m a n n.

Kroonika.

Eesti-Soome õpetajad Soome lahele silda ehitamas.

(Järg.)

Soome haridusministri kõne kujutas tervituspidustuse kaunimat momenti. Siin austas vennas-rahvas meretagant tulnud külalisi maa kõrgema haridusjuhi kaudu. Ministri kõnes peegeldus terve see tunde-ilm, mis kujunenud Soome hariduskandjate juures Eesti kohta. Hra Soinise kõnes tundus soojust, häätahtelist soovi, mis võrreldav sellega, kui lugupeetud õpetaja enda õpilastele elu kogemustest õigustatud juhatusi jagab.

Kõnele järgnesid tormilised kiiduavaldused. Iseäralise soojuse ja kodususe võitis haridusministri kõne just proua Ploompuu-Vesterise meisterliku tõlke tõttu.

Peale selle kannab ette Soome rahvaõpetaja Sippolo mõned ilukirjanduslised palad, mis Eesti võõrastele pühendatud. Kuulatakse hoolikalt, avaldatakse kiitust.

Dr. Heikki Ojansuu on Viru rahvalgustajatele pühendanud mitmesalmilise luuletuse, mida auväärt õpetlane siinsamas ette kannab. Luuleteos on juba varemalt külaliste keskel laiali laotatud.

Laul, mis kannab pealkirja „Tervitus eestlastele“, Eesti õpetajate Soomes käigu puhul lõikusekuul 1919 a., algab sõnadega:

„Randadel Soomelahe
asukoht rahva kahe,
Eesti ja Soome:
vana, vaevatud sugu,
süink selle ajalugu,
palgana laim ning noome.

Näe! Nüüd uus elu rannul
meiegi põlisel kannul
ärkab ju illes!
Mõlemad me' lahe rannad
omi lippusid kandvad,
mees mehe külles.

Öö pime ära on läinud.
Päikene välja on käinud,
päikene särav.
Rõhujätk löödud on maha;
orjapõlv jäänud on taha,
meie maad järav.

Omal tugeval käel
välkkuval mõõgal ja väel
Eesti nüüd võitleb.
Lembitu, hinga, maa põues,
mehised mehed sul õues:
vaenlane põitleb.

Soome ja hõimlane Eesti,
riigid vaprate meeste,
seiske Te rinnul!
Nõnda saab tugevaks sugu,
kümnekordseks lugu,
põlde ja linnu.“

Eesti õpetajate nimel vastab tervituste peale Eesti õpetajate Keskliidu esimees J. Annusson, pildistades Eesti iseseisvuse loomistöö suuremaid silmapilka, tuletades meele vennasrahva kaasabi Eesti raskematel aegadel ja avaldades lootust, et Eesti ja Soome õpetajate ühistöö kunagi ei lõpe. Kõne tõlgitakse pr. Ploompuu-Vesterise poolt Soome keele.

Kuuldavad mereväelaste orkestri võimsalt valdavad helid. Näitelavale koondub Soome segakoor, ette kandes laulusid orkestri saatel.

Nüüd paluti õpetajad teatri kõrval-ruumidesse, kus maitserikas kohvilaud oli korraldatud. Soome ametiõed kostitasid siin endi külalisi mõnusate võileibadega, maitseva kohviga.

Algas Eesti õpetajate auks kavatsetud etendus „Parvepoisid“, mille vaatamine huvitust pakkus just selle tõttu, et Soome rahva elupildina enam tõetruult ja hoogsamalt ette kanti, kui seda „Estonias“ oleme näinud. Meel-

div eraldus, et Soome teatris näitlejate keskel kaugelt rohkem lauluvõimelisi leidub kui meil.

Etendus lõppes kell 7. Teatrist väljamineks jaguneti rühmesse, et linnaga tutvuneda.

Järgmise päeva hommiku poolel käisid Eesti külalised juhtide saatel vaatamas pealinna nägemiseväärilisi kohte. Kella 12. ümber kogunes õpetajate tuhandepealine hulk raudtee platsile, kust ta korralikkudena ridadena, lauljad eesotsas, läks Eestis langenud sõjakangelaste hauale. Selle järele, kui rong oli haa ümber asetunud ja õpetajate koor „Sõjamehe Ülem-laulu“ laulnud, kõneles Eesti pastor (Mohrfeldt), meeltkinnitavaid sõnu rahule läinute mälestuseks. Peale selle kõneles Tallinna koolivalitsuse juhataja Veidermann ja lauljad kandsid ette mõned laulud.

Lahkumispidu Rahvateatris.

Haualt läksid õpetajad tagasi Raudtee platsile ja kell 1 Rahvateatri. Siin pakuti esiti kohvi ja mängis mereväe orkester. Prof. H. Ojansuu pidi ettekandma kõne Soome koolitegevusest, aga aja puudusel jäi see ära ja kõne saadetakse osavõtjatele Eesti.

Prof. J. J. Mikkola pidas peale selle eestikeelse kõne, algades küsimusega, mis ütlesid Castren ja Snellmann, kui nad praegu meie keskele ilmuksid. Tulevase Eesti noorsoo kasvatajad on meile külaliseks tulnud. Soomelaht on vaba Soome ja Eesti tuiksoon. Meie oleme mere rahvad ja saame mere kaudu haridust maailma südamest. Kindlas usus vaatame tulevikku, et Soome-Eesti kallastel tõuseb vägev kultuur Lääne-Euroopa eeskujul. Ütelge oma kodumaa, et Eesti rahva käekäik ja tema noorsoo tulevik on meile armas.

Selle järele kõneleb rahvakoolide inspektor M. Pesonen Soome keeles: „Helsingis on nüüd pidupäevad. Iseäranis meie, Soome pealinna rahvakooli vägi, oleme elanud pidutunnetes. Minu väga armas kohus on katsuda avaldada teile, auväärt külalised, seda meie meeoleolu. Oleksime nii kuumalt tahtnud teoga näidata, mis meie südames liigub. Aga peremehe ülesanded on saanud täidetud küll õieti puudulikult. Nüüd peaks vähemalt sõnadega püüdma tasuda tegude vajadust, kuid needki näivad liig jõuetutena avaldama seda suurt, mis meie tunneme.

Sellest on nüüd üle veerand-aastasaja, kui sõitsin laevaga, rahvuslise vaimustusega täidetult, Turu laulupidule. Tutvunesin Soomelahe lainetel mõne julgete isamaaliste unistuste võimuses oleva Eesti nooremehega. Meie palju teineteise keelt ei mõistnud, tulime aga siiski hästi toime ja ma sain iseäranis hästi aru, kui keegi nendest, kibedasti kahetsedes, et Soomelaht lahutab Eesti ja Soome ja sellega takistab meid, sõjariist käes, pealt ära heitmast nii raskena tunduvad ida ahelad, pörutas kepiga vastu laevalage. Ja nüüd on minul rõõm käesoleval silmapilgul ühte minu sellekordsetest Eesti sõpradest näha vabanenud Eesti esitajana vabas Soomes. Eesti ja Soome on uues hiilguses selginud hõimlusinge ja üheskoos valatud vere sidemetega ühendatud tugevamini kui millalgi varem. Tõeksläinud unistused, eks ole tõsi?

Aga meil on ka veel täideminematuid lootusi: hõimlusing ja sõjariistavendlus saavad veerema üle Eesti ja Soome piiride, laiali meie sugu-

lusrahvaste keskele. Meie laialiasuvad sugulased peavad ühinema, kui mitte samadesse riigi radadesse, siis sama suure hõimlushinge ringi.

Ja veel üks südamete sügavuses küdev vaikne igatsus. Kui suur prohvete oli kohiseva mere vangis, tõusis tema omas vaimus suure kauni vabaduse päevani, ja elades üle seda õnnist silmapilku, hüüdis: merd ei ole enam! Merd ei ole enam Eesti ja Soome vahel. Ja enamgi: kui elumere mässudest ja mürinast pääseme tõusma igaviku ilma, siis hüüame, köitvatest takistusest seesmiselt vabaina, meie rõõmsalt: merd ei ole enam!

Helsingi Soome rahvakoolide nimel südamlük tänu teile, auväärt töösilsilised, teie armsa külaskäigu eest siin! Nägemiseni!"

Proua Ploompuu-Vesterinen leiab, et palju on täide läinud neist unistustest, mis mõlemi rahva paremate poegade rinnus elule tärkasid juba 20. aasta eest, kuid palju on veel täideminemata unistusi.

Sellele järgnesid paar südamlükku kõnet Soome õpetajate poolt.

Edasi võttis sõna Soome naisterahvaste rahvuslise liidu eestseisja õpetaja pr. Filma Hainari.

Eesti naisõpetajate poolt vastab Eesti keeles pr. Hellat, käsitades ühistunde arenemist mõlemi maade noorsoo vahel. Soomekeelse kõnega esineb V. Ernits.

Õpetaja Vestholm räägib sellest ajast, kus 40 a. tagasi Soome silda ehitama hakati, tuletab meele Lönnoti ja Kreutzvaldti. Kõned tõlgitakse Soome keele.

Kõikides kõnedes-tundus südamlük toon ja palav soov, et mõlemi maade õpetajad üksteist kulturitöös toetaksid. Soome õpetajate poolt avaldati lootust, et Viru ametivennad pea jällegi külla tuleksid ja kauem viibiks, siis avaneks võimalus tutvuneda Soome omapärase iluga, toredade järvedega, mägedega, kust vaadatuna päike loojaminematult särab. Lõpuks kogus näitelavale Eesti õpetajate umbes 100-liikmeline koor, kes hea mõjuga ette kandis mõned laulud, algades „Tuljakuga“. Kõlasid jällegi vägevad Eesti hümnuse helid ja lahusid külalised, hinges kandes kaunimaid mälestusi. Kella 5. ajal seisis juba kõik laevalael. Ärasaatmine sadamast kujunes vaimustavaks meeleavalduseks. Tervet sadama silda kattis tihe rahvahulk. Muusikakoor mängib Porilaste marssi. Kuulduvad vastastikused lahkumishüüded. Laeval lauldakse „Nad elagu“, „Mu isamaa armas“. Kõiki valdas mingisugune ühemeeleline pidutuju, pesitses paljudel rinnas teadmine, et Eesti õpetaja esimest korda, kasutades vaba kodumaa eluvõimalusi, on sidemed loonud vennasrahvaga, kelle kõrgem kultuur nii palju õppimiseks pakub. Esimene suurem külaskäik naabririiki andis kauni tõenduse, et nii-sugusid reisusi ka edaspidi korraldada tuleks. Nad omandavad suurema hariduslise tähtsuse, annavad paljudele meeldiva võimaluse natukeseks ajakski välja pääseda hallist igapäevasest maaelust, kuhu suurem osa õpetajaid surutud.

J. Pr ü m m e l.

L õ p p.

Organisatsioonide teated.

III. Ülemaaline Eesti õpetajate kongress 28.—30. augustini, Tallinnas I. realkooli ruumides.

(Järg.)

Kiesel: Kui õp. ametiühing poliitikat ei või ajada, siis ei või ka selle häälekandja poliitika tööriistaks olla. Selleks on aga tehtud Keskliidu häälekandja „Kasvatus“ sellega, et ta valitsuselt abiraha saab. Meie toetame oma häälekandjat osatühingute asutamisega, aga ei või mingil tingimisel lubada, et valitsus oma abiraha eest mingit survet häälekandja peale avaldada võiks. Sellepärast peab Keskliit valitsuse abirahast ennast lahti ütlemata.

Roos: Abiraha pole valitsus annud, Valitsus võttis $\frac{1}{3}$ väljaandmise kuludest enese peale, selle eest aga võtab ta teatava osa poognaid oma teadete alla. Asemikkude kogu koosolekul 22. aprillil otsustati valitsuselt abiraha nõutada, Keskliidu juhatus aga loobus sellest seisukohast. Kui Haridusministeerium oma teateid meie häälekandja kaudu nende kätte tahab juhtida, kes nendest kõige rohkem huvitatud, ja kui ta selle eest maksab — kellel võiks selle vastu midagi olla?

Marfelt: Kui ma „Kasvatuse“ tagaküljel „Vaba Maa“ kuulutust näen, võiks ma arvamisele tulla, et „Kasvatus“ ka „Vaba Maa“ käest abiraha saab. Kui keegi „Kasvatuse“ midagi kuulutada tahab ja selle eest maksab, siis pole see mingi abiraha andmine ega võimalda mingit surveavaldust.

Mikkelsaar: Haridusministeerium oleks ka sarnasel korral valmis olnud „Kasvatust“ toetama, kui talle seal ruumi poleks antud omi teateid avaldada. Mingit survet pole aga Haridusministeerium õp. häälekandja peale avaldada mõelnud. — Ajakirja kohta oleks isiklikult minu arvamine, et ta sagedamini, vähemalt kord nädalas, ilmuma peaks. Ta peaks sisaldama eneses kõiki õpetajaskonna päevaküsimusi, jooksvaid asju jne. Et tal tihemalt kergem ilmuda oleks, võiks ta esialgselt väiksem olla. Raske on ajakirja, sarnasel kujul, nagu „Kasvatus“ praegu ilmuma hakkas, vastava kandva materjaaliga täita, kui ta tihti ilmuks.

Kiesel jääb oma ettepaneku juure, „Kasv.“ osatühinguga toetada. Har. min. võib omi teateid eri ajakirjana välja anda. Küsib, mispärast topitakse neid ametlikka teateid just meie häälekandja kaante vahele (Mikkelsaar kohalt: Kes topib?).

Illisson: Toetab nädalalehe väljaandmise mõtet.

Kana küsib, mis tagajärjed oleks „Kasvatusel“, kui valitsus $\frac{1}{3}$ väljaandmise kuludest lahti ütleks? Avaldab soovi, et iga nädalal ilmuks päevaküsimuste, jooksva materjaali osa, kuna teadusline ja ilukirjandusline osa üks kord kuus ehk kuu tagant ilmuks.

Annusson vastab Kanale, et siis, kui valitsus $\frac{1}{3}$ väljaandmise kuludest lahti ütleks, ajakirja kausta vähendada tuleks.

Hääletusele pannakse küsimus: Kas loeb kongress Keskliidu sammu „Kasvatuse“ ametliku osa avaldamise asjus teatava toetusraha eest poliitiliseks?

Selle poolt 2 häält, vastu rõhuv enamus.

Jänes: Sisuks peaks olema puhas teadusline ja kasvatusteadline osa ühes ametliku osaga. Tuleks avaldada ametlikus osas ka Keskliidu ja liitude tegevuse alalt teateid. Ajakiri peaks sagedamini ilmuma. Valitsuse abiraha tingimata vastu võtta!

Roos: Tehnilistel põhjustel pole võimalik teda praegu sagedamini välja andma hakata.

Orik: Küsitav on, kumb tarvilikum, kas kasvatusteadline ajakiri või ajaleht. Olukorra kitsuse tõttu pole meil võimalik korraga mõlemat teostada; päevaüskimused leiavad tarvilist selgitamist juba praegustes ajalehtedes, kuna just pädagogiline ajakiri täielikult puudub. Ajakirja võiks, kui oma materjaali ei jätku, ka väärtuslise tõlke-kirjandusega varustada. Tuleks laialdasemalt meie Eesti kasvatus-probleemi arutada; eriosana eksperimentaal-kasvatusteadline osa ja bibliograafia osa avada.

Mikkelsaar leiab, et meil siiski eestkätt kergem ajakiri tarvilik on, nagu Saksa „Pädagogische Zeitung“, kus paar kapitaalsemat tööd mitmest numbrist läbi käivad, muus osas aga päevaküsimused on. Praegu aga tuleks kunni uueaastani käesoleva kuu juure jääda.

Pärast läbirääkimisi pannakse hääletusele järgmine **Torki** ettepanek: „Kongress, ära kuulates sooviavaldusi „Kasvatuse“ kohta, läheb päevakorras edasi, lootes, et toimetus antud näpunäiteid võimaluse piires silmas peab“, mis ühel häälel vastu võetakse.

Marfelt soovib ajakirja toetamiseks osaühingu siis asutada, kui näha on, et muidu midagi välja ei tule.

Kießel: Meie ei või üksikute toetuste ja annetuste peale ennast toetada, mis kõik juhuslised on. See takistaks ajakirja korralikku ilmumist. Jääb osahühignu soovitus juure.

Kann: Sooviavaldus tuleks eraldi üles võtta — Keskliit asugu osaühingu põhikirja kokkuseadmisele.

Tork soovib ka teiste ühissettevõtete teostamisele ärilist, osaühingulist alust.

Marfelt räägib pikemalt õpetajate kodude asutamisest. Linnades peavad sissesõidu kodud olema, maal, mõisates, vanade õp. varjupaigad.

Risman soovib õp. linna-kodude asja maakondade liitude hooleks jätta, ainult suvekoloniide ja vanade õp. kodu küsimust harutusele võtta.

Kana soovib Tallinna ülemaalist õp. kodu asutada, kus Tallinna sõitvad õp. peavarju leida võiksid,

Marfelt: Ka vanade õp. kodu küsimus tuleks maakonna liitude hooleks jätta, sest võimata oleks siin üle maa ära tähendada punkte, kus õp. kodud asutada tuleks.

Illisson teeb ettepaneku põhimõttelikult otsus vastu võtta, et õp. kodud — niihästi linnades kui ka maal vanadele — tingimata tarviliseks tunnistada ja päevakorras edasi minna. Ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

Laane: Harju maakoolide õp. kongress 18 aug. s. a. otsustas Keskliidule ettepanna asutada osaühingu alusel koolitarviduste keskladu, millel maakondades oma osaladud oleks. See asutus võiks õige tublisti teisi õpetajaskonna ühissetevõtteid toetada, võiks tarvilist koolikirjandust soetada jne.

Illison arvab, et meil kõige pealt õpperaamatute ja koolikirjanduse soetamiseks samme tuleks astuda.

Kana: Kardetav on õpetajail, kes ärialaga vähe tutvavad, liig suurt äri-ettevõtet teostama hakata. Katsume kõige hädalisemaid tarbeasju, nagu õpperaamatuid muretseda.

Marfelt arvab, et Keskliit peaks kirjastusäri oma trükikojaga katsuma omandada, kes õpperaamatute puudust katsumaks kõrvaldada.

Laane: Meie õp. töötavad heade tagajärgedega kõigis kodusmaa ühis-ettevõtetes, miks ei suudaks nad ka oma asja tarvilise oskusega ajada.

Kreitsmann soovib õp.-raamatute asjus „Rahvaülikooli“ kirjastus-äriaga läbirääkimisse astuda.

Soovi peale annab Rägo seletust „Rahvaülikooli“ kirjastusest.

Tork: Teen ettepaneku: „Kongress teeb „Keskliidu“ juhatusale ülesandeks: 1) Võimalikult tegelikka samme astuda kirjastusühingu ja keskladu asutamiseks ja 2) Maakonna liitusi kohustada Keskliitu tegelikult toetama (näit. raamatu- ja kirjutusmaterjaali kaupluste avamisega)“.

Illison: Ettepanek: „Keskliidule kohuseks teha kõik abinõud ära tarvitada, et praegu olemasolevad kirjastus-ühingud võimalikult palju häid kooliraamatuid kirjastaks ja voli anda ka tarvitsel korral Keskliidu kirjastus-ühingut asutada“.

Torki ettepanek saab 30 h. poolt, 7 vastu.

Illissoni ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

Koosolek lõpeb kell 10,10. Järgmine koosolek määrati kl. 9 hom. peale kindlaks.

Koosolek 30. augustil.

Koosoleku avab J. Annuson k. 9.50 hom.

Juhataja paneb ette järgmise päevakorra: 1) Saadikute valimine ametiühingute kongressile, 2) Keskliidu eelarve ja liikmemaks, 3) kooli valitsus, 4) noorsooliikumine ja teised päevaküsimused.

Päevakord võetakse vastu.

I. Organiseeritud õpetajate arvu silmas pidades otsustatakse ametiühingute kongressile 3 esitajat valida. Kandidaatideks seatakse üles: Piiskar, Podratsik, Kaik, Uustalu, Kiesel, Rummo, Brüller ja mitu teist, kes oma kandidatuuri tagasi võtavad. Hääletatakse avalikult. Hääli saavad: Uustalu — 44, Kiesel — 39, Piiskar — 36, Kaik — 30, Rummo — 25, Brüller — 20, Podratsik — 16. Seega on valitud: Uustalu, Kiesel ja Piiskar saadikuteks, kellele volitused välja antakse. Asemikkudeks arvatakse Kaik, Rummo ja Brüller.

Kiesel saab erakorraliselt sõna õpetajate-sõdurite, reameeste ja ohvitseride, asjus, keda umbes 60 isikut on ja paneb ette järgmise resolutsiooni: „Kongress avaldab tungivat soovi, et sõjaväelased õpetajad peaksid oma otsekoheste kohuste täitmiseks sõjaväe teenistusest vabastatama, kui tähtsad tegurid hariduspöllumil, millest praegusel ajal suur puudus on“.

Marfeld teeb ettepaneku, selles küsimuses vaidlusi mitte avada, mis heakskiitmist leiab. Kieseli resolutsioon võetakse vastu ühel häälel.

II. Juhatab Piiskar. Annuson kannab ette asemikkude kogu poolt vastuvõetud eelarve. Selle järele oleks keskliidu väljaminekud: 1) asjaajaja 1200 m. kuus = 7200 m., 2) kantselei 1000 m., 3) korter 500 m. kuus = 2000 m., 4) kongress 1000 m., 5) komandeerimised 5800 m., 6) ettenägemata kuludeks 5000 m. Kokku 22000 m. Ajakirja defitsiit oleks peale selle 12000 m. Sissetulekuid oleks: 1) Liikmemaks à 8 m. = 20000 m., 2) kongress 2000 m. Kokku 22000 m. Soovib võtta liikmemaksu $\frac{1}{3}\%$ põhipalgast. Ajakirja defitsiidi katmiseks on liitudelt 12000 m. toetust loota.

Uustalu paneb ette 1% põhipalgast liikmemaksuks määrata.

Kuk arwab, et õpetajad ka teistes seltsides liikmeks olles ei suuda 1% maksta.

Kreitsmann: Panen ette kuldse kesktee valida ja $\frac{1}{2}\%$ määrata.

Uustalu vastab Kukele: Õpetaja on senni teistele maksnud, aga enesele vähe annud — kaitses 1% .

Röbakoff võtab sõna Keskliidu ettepaneku poolt.

Juhataja tähendab, et eelarve Keskliidu poolt on vastu võetud ja uued ettepanekud ära peaks jääma.

Marfeld paneb ette vaidlusi lõpetada.

Juhataja paneb ettepanekud hääletamisele. Uustalu ettepanek

saab 6 häält poolt, $\frac{1}{2}\%$ poolt on 28 häält. Keskliidu ettepanek saab 61 häält ja on sellega kõige otstarbekohasemaks tunnistatud.

Juhataja: On tehtud ettepanek pajukiküsimust arutada.

Marfeld paneb ette seda küsimust mitte arutusele võtta, kuna see küsimus ühenduses on rahvus-vaheliste suhete selgitamisega: Eesti õpetajate maksud pajukikassasse on üleüldisesse Vene riigi pajukikassasse maksetud.

Juhataja annab sõna haridusministeeriumi esitajale Mikkelsaarile, kes kooslijaid ministeeriumi pajuki-komisjoni poolt väljatöötatud eelnõuga tutvustab. Loeb ette mõned §§. Selle järele on eelnõu põhimõtted sarnased endisele Vene riigi puhkepalga omadele. Eluaegse puhkepalga osaliseks saab 30. aastase teenistuse järele.

Kana teeb ettepaneku: Keskliit astugu samme, et puudust kannatavad ametist lahkunud õpetajad hoolekande osaliseks saaksid. Ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

Tuisk teeb järgmise ettepaneku õpetajate-sõdurite nimel: „Õpetajaile-sõjaväelastele, kui nad oma tervise sõjaväljal kaotanud, kindlustatagu selle järgu õpetajate palk eluks ajaks, mis nad õpetajana teenides oleks saanud samal ajal“. Võetakse vastu.

Sauer: Kongress avaldagu soovi, et täielise puhkepalga saamiseks 25. aastane ajamäär oleks; juba tsaarivalitsus pidas õpetaja tööd raskeks ja närvisidpingutavaks, mille tagajärjel nad rutem töövõimetuks jäävad, kui teistel aladel.

Mikkelsaar arvab, et see võimata ei ole, kui kassasse maksetud summad seda lubavad.

Nahk küsib, kas tema, kui vana õpetaja pajukit saaks 40-aastase teenistuse eest, kui ta ametist lahkuks.

Mikkelsaar arvab, et see siis sünnib, kui vastav seadus Asutavas Kogus läbi läheb.

Kana paneb ette läbirääkimisi lõpetada.

Juhataja paneb Saueri ettepaneku hääletamisele: 25 aasta poolt on nähtav enamus.

Vain esineb erakorralise teadaandega, et ametiühingute kongressil tehakse takistusi õpetajate asemikkudele, kes kohalikkude liitude poolt on kongressile saadetud — neid ei tunnistata õiguslisteks esitajateks, ja seda ei põhjendata selgelt. Paneb ette seisukohta võtta.

Juhatama hakkab Tork.

Kiesel paneb ette päevakorrale minna. Arvab, et selles küsimuses mingit otsust ei tule teha, sest vormilist põhjust tagasilükkamiseks ei ole: õpetajate seltsid on ametiühingud, saadikud on valitud.

Ettepanek võetakse vastu.

III. Päevakorras on koolivalitsus.

Piiskar esineb kõnega, milles ta vallakooli valitsuse lihtsustamist nõuab. Nõuandvaid asutusi koolivalitsuse juures tuleb vähendada. Valla nõukogu asemele astugu koolivanem, üks vallavalitsuse liikmetest, nagu linnades haridusosakonna juhataja. Demokraatlik ei ole alati see, mis sellena näib. Õpetaja ja koolivalitsuse vahekord olgu lihtne. Põhimõte: otsekohene läbikäimine asutustega, kes kooli üleval peavad.

Mikkelsaar: Ministeerium kaitseb sedasama — et asutusi oleks vähem ja nende võimupiirid laiemad. Vallakooli valitsuse asjus ei lepi kõneleja Piiskariga: vallas ei leitaks küllalt haritud jõudu koolivanemaks.

Kana: Kes ja missuguse asja eest vastutab, kas õpetaja või valla hoolekogu? Kõik otsustavad, aga kes vastutab korra eest, näit. kui koolil ei ole aknaid ega uksi: see peab seaduses ette nähtama.

Mikkelsaar: On olemas seaduse §, mille järele tuleb käia. Vastutab valla koolivanem.

Kruus: „Keda tuleb sel juhtumisel vastutusele võtta, kui valla hariduskogu otsuste täideviimisel koolivanemal jõudu ei ole, sest mitmete otsuste täideviimine tarvitab raha. Seda aga hariduskogul ei ole, kuna valla nõukogu selle nõudmise võiks tähelepanemata jätta ehk osalt täita, mille tagajärjel otsuseid kas sugugi ehk osalt täide viia ei saa“?

Väli teeb ettepaneku: Valla hariduskogu liikmeteks arvatagu võimalikult kõik vallas töötavad õpetajad.

Küsitakse, kas ei võiks koolivanem väljaspoolt valla nõukogu olla?

Mikkelsaar vastab, et seaduses ei ole keeldu ette nähtud, aga tegelikult ei ole see vist läbiviidav.

Juhataja võtab sooviavaldused kokku ja paneb järgmised konkreetsemad ettepanekud hääletusele: 1) Koolivalitsus olgu lihtsam; 2) nõuandvad asutused jäägu võimalikult ära; 3) allesjäävate kollegiaalsete asutuste võimupiirisid on soovitatav suurendada; 4) seaduses peab selgesti ette nähtama üksikute asutuste ja volitatud isikute võimupiirid ja vastutavus.

Hääletusel kiidetakse heaks kõik eeltoodud sooviavaldused.

Väli ettepaneku kohta võtavad sõna Mikkelsaar, Rõbakof ja Brüller. Viimane arvab: Maakonna ja linna koolivalitsused läheksid lahku, kui valla koolivalitsustes õpetajad ülekaalus oleks, kuna maakonna linnas õpetajad oma saadiku valivad.

Rõbakof: Kui valla hariduskogus ainult õpetajad oleks, siis oleks see juba mõni parlamentaarne kogu, kus palju liikmeid, mis üleliigne. On küllalt, kui õpetajate esitus $\frac{1}{3}$ välja teeb.

Mikkelsaar loeb ette vastava § eelnõust: Kohaliku hariduskogu liikmeteks on: a) koolivanem, kes ühtlasi hariduskogu juhataja, b) õpetajate esitajad — iga kooli kohta üks, d) hoolekogude esitajad — iga kooli kohta üks ja e) teiste haridusasutuste ja seltside esitajad — iga asutuse kohta üks.

Kruus teeb lisaettepaneku: Valla hariduskogu koosolekutest võivad sõnaõigusega osa võtta kõik vallas töötavad õpetajad.

Juhataja paneb ettepanekud hääletusele.

Väli ettepanek ei lähe läbi, samuti ettepanek, et õpetajate esitus $\frac{1}{3}$ oleks. Vastu võetakse ministeeriumi ettepanek ühes Kruusi lisaettepanekuga.

Brüller: Maakonna ja linna koolivalitsuste juure tuleks asutada jooksvate küsimuste otsustamiseks haridusosakonna nõukogu, kelle liikmeteks oleks osakonna juhataja ja koolinõunikud.

Mikkelsaar seletab, et selle läbi asi veel kirjumaks läheb. Aga ei ole keelatud koolivalitsuse esitajatel asjatundjatega nõu pidada.

Juhataja paneb ette läbirääkimisi lõpetada: Küsimus on põhimõtteliku seadusandlise tähtsusega ja nõuab pikemaid läbirääkimisi, mida piiratud aja pärast võimalik ei ole teha (heakskiitmine).

Otsustatakse lõuna vaheaega pidada k. 2—4 ja tehtakse 10 minutiline vaheaeg mis kell 12,5 algab.

IV. Pärast vaheaega kõneleb V. Ernits „Noorsoo liikumisest ja õpetajast“. Kõneleja teeb ajaloolise ülevaate nimetatud liikumisest ja praegustest noorsoo organisatsioonidest, nende sihtidest ja kavatsustest, mis ulatavad läbikäimisesse põhjamaade noorsoo organisatsioonidega ja ühise ajakirja väljaandmisesse. Arvustab „Ludismaa“ kirjanduslist ilmet ja leiab, et see arusaadav ja vabandatav on. Õpetajate osavõtt noorsoo liikumisest on ülinõrk. Tartus on üksikud, Tallinnas ei kedagi. See osavõtt on tarvilik, aga ta põhjenu noorsoo hingeelu tundmisel, olgu

vaimline, mitte juriidilise protektoraadi või diktatuuri laadi. Noorsoo liikumine on fakt, ja teda peab sellena võtma ja temale eluõiguse andma, muidu võtab ta võõra iseloomu.

Mikkelsaar tervitab noorsoo liikumist ja soovib õpetajatel kaasa liikuda. Kui liikumine loomulikkudes radades käib, annab ta kasvatuse mõttes häid tagajärgi. Noorsoo initsiatiivi ei tule takistada, ta saab siis iseseisvamaks. Kõik õpetajad ei suuda sellega küll leppida. Aga kus arusaamisega asjast osa võetakse, on tagajärjed head, näituseks Paines, kus perekondlik vahekord õpetajate ja õppurite vahel valitseb. Kõneleja ei karda ohtu sellest, et õppurid täiskasvanutena võetakse, ennem on vastandit karta.

Kana kardab vastuoolu õpetate poolt, neile tuleks tööd juure, toonitab, et noorsoo liikumist tuleb toetada, kuid siin peab asjatundmisega talitama. Ei tohi kaastöötamisel noorte iseseisvat algatust halvata, peab aga ka noori asjata jõukulutuse eest hoidma. Õpetajate liidud ja Keskliit peaksid kõnekoosolekutel, ajakirjanduses ja muul teel õpetajatele noorsoo ühinemise korraldamise üle teadmisi ja materiaali muretsema, sest siin puudub didaktik noorsoo ja õpetaja vaheliste suhete korraldamiseks.

Kreitsmann kardab paha vanema inimese ilmumisest laste sekka. Elu on vanemad inimesed hoopis teisiti ette valmistanud, nad ei saa sellepärast lastega hästi läbi käia, nad võivad neid tähele pannes ja tundma õppides neilt ainult ise õppida.

Orik: Küsimusel on suur ulatus. Vana Vene reshiim, sõda jne. on sügavad jäljed jätnud. Meie pidime iseseisvalt oma kõlblise isiku välja arendama. Paljud ei saanud nii kaugele, olles enese hooleks, toeta ja abita. Õpetaja ei tohi kõrvale jääda noorsoost. Ta suudab noorsoo keskel eneseigi nooruse ideaalisid elustada. Ta peab olema eeskujuks, autoriteediks. Individuaalse isiku puudumist esitavad paljud kirjanduslikud tüübid. „Uudismaa“ jäljendab „Siurut“. See kool ei või kõlblikku isikut arendada. Peab noorsoole teed näitama õige kunsti, teaduse ja ilmavaate juure.

Käsebier: Noorsoo esitajana kongressil olles, pean oma kohuseks, noorsoo organiseerimise küsimuses noorsoo seisukohalt seletust anda. Siin kurdavad õpetajad, neil ei olla aega, neile olla see liig koormav, õppurite organiseerimiseks kaastegevad olla. Kuid ma küsin, kuidas leidsid need õpetajad selleks aega, kes senni noorsoo organiseerimist on juhtinud, kes suure ja raskema osa eeltööst juba teinud? Need ei olnud koguni mitte nende hulgast, kellel aega vast rohkesti. Ei! Siin on teised põhjused. Siin puudub hea tahtmine. Kurdetakse ka veel oskamatus üle, kuid see on ainult vabandav ettekääne. Iga õpetaja, kes tahab tõsine kasvataja olla, peab seda oma parema äratundmise järele ka teha oskama. Muidugi on soovitatav, et ka kasvatus-teadlised ajakirjad selleks omalt poolt näpunäiteid annaks, kuid senni kui seda pole tehtud, ei tohi mitte käed rüpes abitult ootma jääda. Senni on olnud siin ainult üksikud õpetajad tegevad, kuid siiski on nad suutnud palju korda saata. Nad on suutnud organiseerimisele seda sihti anda, mis soovitatav. Neis kohtades aga, kus õpetajad külmad, seal on sagedasti noorsoo ühingud väärarvadadele sattunud. Et see ka tulevikus ei korduks, selleks on tarvis, et kõik õpetajad õppurite organiseerimises vastutulelikumaks muutuks, mitte tagasikiskuvalt ei töötaks, vaid heatahtlikkudena nõuandjatena õppurite liikumisega kaasa tuleks.

Siis tähendati veel, et „Uudismaa“ olla soovimata „Siuruliku“ sihi võtnud. Seda ei või veel kaugeltki üleüldiseks nimetatada, sest ainult üks osa on sellesihiline ja seegi kaugeltki mitte äärmine. „Siuru“ siht on aga ka õigustatud, elu ise on sarnane. Üks osa õppurid, nimelt

need, kes sõjas on, näevad seda elu ja teevad ise kõik kaasa. See tuleb teistelgi läbi teha.

Kui leitakse väärnähtusi noorsoo organiseerimises, mis sagedasti ka meie erakondlistest oludest on tingitud, siis tuldagu kaasa, katsutagu neid tingimisi, mis seda välja kutsunud, muuta ja antagu õige siht.

Kreitsmann kaitseb oma seisukohta: mitte nõuandjana ja üheväärilisena sõbrana noorsoo ühingutest osa võtta, vaid toetajana.

Jänes seletab, et raske on kongressil selles küsimuses otsuseid vastu võtta. Soovitab küsimust valgustada kirjanduses.

Orik: Kongress peab seisukoha võtma. On karta ohtu vanadest traditsioonidest.

Ernits: „Siuru“ on kirjanduslik vool, küll mitte kiidetav, aga temast ei saa mööda. Kõneleja ei sõandanud neid kirjutusi „Uudismaa“ toimetajana maha kustutada. Kui noorte huvid sarnased on, las nad kirjutavad. See on parem abinõu kasvatada, kui keeld.

Mikkelsaar: On loomulikud ja patoloogilised nähtused, iga isik ei pea ju tiisikut läbi tegema. Kreitsmann tehku eksperiment Rousseau Emile'i kasvatusmetoodiga.

Kana: Ernitsil on patt hinge peal „Uudismaa“ toimetamisega.

Käsebier: Nõuandmine ei ole surve avaldamine. Patoloogilisi nähtusi kõrvaldada on õpetaja püha kohus (kiiduavaldused).

Juhataja Tork võtab mõtteavaldused kokku. Soojalt kõneledes avaldab ta järgmisi mõtteid: Meie olime egoistlikud, arutasime küsimusi enestest. Nüüd loobusime sellest ja asusime küsimuse juure, mis puutub meid endid, aga millel on ka teine külg. Missugune peab olema jõudude vahekord? Oli arvamisi, mis toonitavad Vene vabakooli põhimõtteid. Minna vaba isikuna õpilaste hulka, see oleks meie põhimõtte. Kui ta saaks meile orgaaniliseks tarviduseks! Arvan, et võime ühineda järgmistel soovivaldustel:

Kongress tertvab soojalt õppiva noorsoo liikumist, kui loomulikku ja tarvilikku noorsoo elu-avaldust ja loodab, et 1) õpetajad soojalt ja elavalt nimetatud liikumist toetavad tõsisena sõpradena, seltsilistena ja nõuandjatena, 2) et õpetajad ühiselt ja üksikult „Kasvatuses“ ja koosolekutel tõsiselt noorsoo liikumise käsituse läbi mõtleks, et nad tõesti suudaksid siin positiivseks teguriks saada.

Kell on 2, juhataja kuulutab lõunavaheaja.

Koosolek algab kell 4.50 m. Juhatab Annusson.

Uustalu saab sõna erakorraliseks teadaandeks: Ametiühingute mandaatkommissjon on Viljandi ja Harjumaa õpetajate liitude esitajate volitused esite maksvaks tunnistanud, pärast aga tagasi võtnud, kui õpetajate kongressi saadikud ametiühingute kongressile ilmusid. Paneb ette kongressi saadikuid ära kutsuda. Asja kohta võtavad sõna Kreitsmann, Uustalu ja Piiskar. Viimane arvab, et siin arusaamatusega tegemist on, kuna me end veel ametiühingutena ei ole registreerinud ja esimest korda ühistöötamist soovime. Paneb ette saadikuid mitte ära kutsuda ja küsimust lõpetada.

Juhataja: Tuleb selgusele jõuda, kas siin on arusaamatusega tegemist või sihilikkusega. On võimata oma esitajaid kongressile jätta.

Sõna saavad Kreitsmann ja Kiesel. Viimane loeb ette vastava koha ametiühingute Kesknõukogu üleskutsest kongressist osavõtmise tingimistest.

Uustalu: Õpetajad võtavad siis a.-ü. kongressist osa, kui viimane õpetajate liitude üksikutel esitajatel lubab osa võtta, nimelt neile, kes juba on vastu võetud. Kõnelevad Kreitsmann, Väli, Laane ja Reinik.

Viimane näitab, et Tartu saadik Illisson, kes küll ametliku dokumendi ette näitas, kongressil ukse taha jäeti.

Tork: Tartu seltsiga ei ole korrekt talitatud: põhikiri ütleb selgesti, et Tartu selts ametiühing on.

Vaidlustest võtavad osa veel Piiskar, Reinik, Illisson j. t. — Kiesel paneb ette vaidlusi lõpetada ja hääletada, mis heaks kiidetakse.

Hääletusele tulevad: 1) Uustalu ettepanek: „Õpetajate kongress kutsub omad esitajad a.-ü. kongressilt ära, sest et üksikute õpetajate liitude asemikkudele luba ei ole antud kongressist täisõiguslistena liikmetena osa võtta“. 2) Piiskari ettepanek: „Õpetajate kongress, ära kuulates teadaannet, et maakonna õpetajate liitude esitajaid ei ole lubatud ametiühingute kongressist osa võtta, teeb oma esitajaile ülesandeks seda asjaolu a.-ü. kongressil selgitada“.

Kreitsmann on sõna palunud, koosolek aga ei soovi enam vaielusi jätkata. Kreitsmann protesteerib sõnaõiguse äravõtmise vastu.

Uustalu ettepanek saab 37. h. poolt, 11 vastu, Piiskari ettepanek — 22 poolt, 36 vastu, seega on Uustalu ettepanek vastu võetud.

Marfeld teeb ettepaneku a.-ü. kongressile protesti avaldada. Seal valitseb parteilik meeleolu. Seal praagitakse kõik välja, kes s.-r.-est paremal pool seisavad.

Piiskar: Ma saan aru, miks Marfeld protesteerib: seal ei ole s.-d.-lik meeleolu.

Uustalu ja Marfeld seletavad, et protest on mõeldud kongressi teguviisi, mitte meelsuse vastu.

Juhataja paneb ette läbirääkimisi lõpetada, mille poolt enamus on. Marfeldi protestiettepanek saab 31 h. poolt, 23 vastu.

Piiskar küsib: Kas võetakse eilane otsus revideerimisele. Oleme ametiühingute kesknõukogu liige, aga temaga sõjajalal. Paneb ette seisukohta võtta.

Tork: Küsimus on põhjendatud! Esimene pool on selge, aga tõuseb küsimus, kas a.-ü. kesknõukogu on a.-ü. kesknõukogu. Sõna saavad veel Kann, kes ette paneb loobuda otsustamisest õpetajate ja a.-ü. vahekorra kohta, Illisson, Talbak ja Ernits.

Juhataja seletab: Kui keegi on valitsusega opositsioonis, siis ei tähenda see veel, et ta üleüldse valitsusega läbi ei käi, samuti ei tarvitse siin mõtte lahkuminek läbikäimise lõpetamist tähendada.

Uustalu paneb ette vaielusi lõpetada, mis vastu võetakse.

Juhataja: On ette pandud resolutsioon, mis puutub õpetajate-sõdurite huvisid: Õpetajatele-sõduritele anda õigus edasi õppida kunni ülikoolini ühesugustel alustel õpilaste-sõduritega riigi kulul. — Võetakse vastu ühel häälel. Otsustatakse tööd jätkata kella 7-ni, resolutsioonid ära kuulates, mis kiiremat otsustamist nõuavad.

Orik esineb lühikese mõtteavaldusega: Kongress avaldagu soovi, et õpetajad koolides oma õpilaste kohta hakkaks nimelisi lehti pidama, kus üles on tähendatud iga õppeaasta algul ja lõpul lapse vanadus, raskus, kasv, kooli arsti ning üksikute õpetajate poolt nende tähelepanekud õppeaasta jooksul ja õppeaasta lõpul lühike õpilase karakteristik. Õpetajate seminaaride juures tuleb asutada eksperimentaalse pädagoogika kabinetid. Õpetajad peavad süvenema pädagoogilistesse teadusaladesse ja õppima psühholoogiliselt ja pädagoogiliselt mõtlema. On tarvis alus panna Eesti iseseisvale pädagoogilisele teadusele.

Mikkelsaar arvab, et tagajärjed siis rahuloldavad võivad olla, kui seda üksikud vabalt teevad, mitte kongressi surve.

Juhataja: Meie ei tunne Eesti laste hingeelu. Meie võime ühineda Oriku resolutsiooniga ühes Mikkelsaari täiendusega.

Summer annab ära järgmise resolutsiooni: Kongress ühineb

maa hariduskogu otsusega: „Eesti koolist tuleb välja jätta usuõpetus ja vormilise moraaliõpetus“.

Treffner: On võimata ilma läbirääkimisteta otsustada, küsimus on tähtis.

Piiskar: Seisukohad on võetud, sellest on palju räägitud. Otsustatakse läbirääkimisi lõpetada.

Orik paneb ette kahes osas hääletada: 1) usuõpetuse kohta, 2) moraaliõpetuse kohta.

Treffner paneb ette mitte hääletada. Koosolek on hääletamise poolt.

Esimene pool Summeri resolutsioonist saab 42 h. poolt, 8 vastu, teine pool — 25 vastu, 24 poolt.

Juhatusb Tork.

Annusson kõneleb kõrgemast koolist ja paneb ette järgmised resolutsioonid: 1) Ühiskool olgu orgaanilises ühenduses ühtluskooliga, moodustades selle kõrgema astme. 2) Ülikooli autonoomia ei tohi muudatada kõrgema hariduse omandamise takistusabinõuks. 3) Ülikool peab igaühele samuti kättesaadavaks tehtama, kui alg- ja keskkool. Vabakuulajate ülikooli pääsemiseks peaksid olema kõige laiemad piirid. Selle juure tuleks tarbekorral Ameerika ülikoolide eeskujul korraldada paralleelsed loengud päriskuulajatele ja vabakuulajatele. 4) Teadusliste kraadide omandamise eeltingimistest peab võimalikult kõrvaldama lühikeseajalised tähtjad. 5) Eesti kõrgem kool peab olema meie rahvakultuuri kõrgemaks arendajaks ja edustajaks. Õppejõudude koosseis peab olema sarnane, mis selle nõudmise teostamise võimaldab. 6) Ülikool, kui teadusline asutus, ei tohi üksikute poliitiliste ega usuliste rühmade teenistusse astuda. Sellest seisukohast vaadates tuleb usuteaduse fakulteedi asutamise mõtet kõige kategoorilisemalt eitada.

Orik teeb täienduse: ülikooli juure tuleb asutada „päädagoogika õppetool ehk seminar ja laboratoorium.

Männik paneb ette, et ka tegevatele õpetajatele võimalus antakse ülikoolis õppida.

Mikkelsaar selgitab ministeeriumi seisukohta.

Sauer: Kahes punktis ei saa Annussoni ettepanekuga nõus olla: 1) autonoomia küsimuses. Ühiskoolil peab teaduslik autonoomia tingimata olema, aga mitte, et ühiskooli läbikäinud õpilased igasse fakulteedi sisse peasevad. See on ülikooli asi, keda vastu võtta. 2) Usuteaduse küsimuses. Usutunne on igale inimesele omane. 90% inimesi peavad usutunnistusest kinni. Kui meie ise vaimulikka ette ei valmista, tulevad heatahtlikud naabrid ja teevad poliitikat. Teaduslik usuteaduse fakulteed peab ülikooli juures olema.

Juhataja võtab mõtteavaldused kokku ja paneb Annussoni resolutsioonid hääletusele.

3. 1—5 punkt võetakse vastu (p. 3. Männiku lisettepanekuga).

Sauer paneb ette 5-st punktist teine pool ära jätta, nii et ta järgmiselt käiks: Ülikool, kui teaduslik asutus, ei tohi üksikute poliitiliste ega usuliste rühmade teenistusse asuda.

Brüller toetab Saueri ettepanekut.

4. Otsustatakse 6. punkti kahes osas hääletada.

Esimene pool, (Saueri ettepanek) võetakse vastu.

Teine pool saab 12 häält poolt, 16 vastu.

Mikkelsaar paneb ette 6. punkti järgmiselt täiendada sõnadega: ei üheski osas.

Täiendus võetakse vastu.

Juhatab Annusson.

Juhataja juhib tähelepaneku selle peale, et kell ju $\frac{1}{2}$ 8 on.

Kreitsmann soovib kõneleda, aga Piiskar teeb ettepaneku: ettelugemata resolutsioonid antagu sekretariaati kongressi materjalideks.

Brüller paneb ette: Ühendus alg- ja keskkooli vahel olgu niisugune, et võimalik oleks algkooli eelviimasest klassist keskkooli peaseda, kuna viimane algkooli klass täiendusklassiks oleks, mille sihiks oleks algharidusele lõpukuju andmine.

Mikkelsaar hoiatab kongressi selle eest. Maa hariduskogu on juba ses küsimuses seisukoha võtnud, et algkool peab 7-aastane olema.

Juhataja tähendab, et maa hariduskogu ei ole seda küsimust ühel häälel otsustanud.

Pärast Brülleri sõna paneb juhataja ettepaneku hääletusele. Brülleri ettepanek saab 19 h. poolt 5 h. vastu.

Lindsi teeb ettepaneku keelte asjus, mida ei hääletata.

Orik paneb ette järgm. kongressi jõulu vaheajal kokku kutsuda.

Kana arvab, et võimata on jõuluks kokku tulla põhjalikku tööd tegema: on terve suvi töötatud.

Lindsi soovib kevadel kongress ära pidada.

Piiskar paneb ette, siiski jõulu vaheajal kokku tulla.

Otsustamine jäetakse asemikkude-kogu hooleks.

Ettelugemata jäi järgmine J. Heimbergi resolutsioon:

„Panen ette, et kongress selgust nõutaks küsimuses, kas ja kuidas on võimalik kutseõigustelistel õpetajatel IV. järgust III. järku üleviidud saada. — Täh.: Eila kui ma seda küsimust puudutasin, öeldi mulle, et see küsimus edasiharimise küsimusega ühenduses harutusele tuleb. Et see küsimus aga ära jäi, palun ettepanud küsimust üksikult arutusele võtta“.

Juhataja loeb ette järgmised kongressile ette pandud tervitusteletgrammid:

1) Eesti rahvaväele: Üleriikline õpetajate kongress, 2500 õpetaja esitus Vabas Eestis, tervitab südamlikult ja suure tänutundmisega meie võrdlemata vahvat rahvaväge, kes ennastsalgavalt jätkab võitlust meie iseseisva Eesti kodu eest, võitlust, mis ulatab Lembitu päivini. Eesti õpetajaskond püüab meie noortsugu kasvatada väärilikuks kodanikuks Vabale Eestile, kes tänuga mälestaks ja edasi kannaks kangelaste vaimu, kes oma elu pandiks pannes võitsid ja kindlustasid teistele vabaduse ja iseseisvuse (tormiline kiiduavaldus).

2) Asutavale Kogule: Lahkudes üleriikliselt õpetajate kongressilt, tervitavad Eesti õpetajad meie rahva esitust, Asutavat Kogu, riigi loomise töös kõige paremaid tagajärgi soovides ja avaldavad lootust, et meie rahva asemikud põhjalikult kasutavad õpetajaskonna kaastööd kõikides õpetajatesse ja koolisse puutuvates küsimustes (kiiduavaldus).

3) Vabariigi Valitsusele: Üleriikline õpetajate kongress hüüab Eesti Vabariigi Valitsusele — jõudu tõsiseks ülesehitavaks tööks ja õpetajate ning kooli seisukorra parandamiseks ja kindlustamiseks (kiiduavaldus).

Juhataja toonitab, oma lõpusõnas, et kongress andis enam lootusi tulevikuks kui tagajärgi olevikus. Kongress saadab tervitusi neile õpetajatele, kes kongressil ei olnud.

Lõpp.

Elli Jõelett †.

Läks puhkama
Noor võitleja,
Kes kogu ihu hingega
Noort Eestit püüdis kiiresti
Siin viia edasi.

14. Septembril s. a. saatis erakorraliselt pikk leinarong Elvine Jõelett'i Tallinna Jaani kirikust Kaarli kiriku surnuaiale viimsesse puhkepaika.

Jutlustaja matuse kõnest, kõnedest ametvendade, ametiühingute ja õpilaste poolt lahtise haa juures ja kivisel kalmu serval, Eesti vabariigi maleva koori leinamarsi helinaist, hulga noorte saatjate nägudelt, kaastöötajate õdede-vendade vahetuvaist hüüetest kostis tõsine lein.

Valge puusärk kadunuga kanneti kaastöötajate poolt kirikust kalmuni, kuna surnuvanker ees tühjalt sõitis. Pärjade ja lillede arv oli suur; iseäranis palju oli elavaid lilla. Peakirjad pärjades lintidel olid mitmekesised, lahkunu, elule ja praeguse aja oludele täiesti vastavad.

Linna Tütarlaste Kommerts- ja Kaubandus-kooli maja ees peatas rong, nagu aega andes, et Elli Jõelett korraks veel sisse jõuaks astuda, armsaks saanud ruumidega jumalaga jätma, kus ta viimase ajani kaastöötajate-õpetajate ja õppijate iseäralises lugupidamises suure usinuse ja heameelega töötas.

Sarnane silmapilkne seisatus surnuga teatava hoone ees äratas saatjate rinnus alati iseäralisi tundmusi.

Elli Jõelett sündis Tallinnas, 12. juulil 1895. a. Tema isa, „vana Nikolajevski soldat“ oli Hiiuimaalt pärit ja armastas omal ajal tütrekesele rohkesti sõjajutte puhuda ja huvi sõja olude vastu äratada, mis pärast poole noore neiu elus nii tähtsat osa etendas. 15. aastaselt jäi Elli isa poolt juba vaesekslapseks. 1913. a. lõpetas ta kursuse Kõrgemas Tütarlaste koolis ja omandab siis eksami teel Nikolai gümnaasiumis kooliõpetaja kutseõiguse maadeteaduses ja Saksa keeles.

Koolis peetakse teda anderikkaks õppijaks. Iseäranis huvitab Jõelett'i kirjandus, kunst ja ajalugu. Koolist lahkudes püüab ta ennast eraviisil ilulugemises ja joonistamises täiendada.

Kõige oma meeldivuse juures on Elli Jõelett väga otsekohene ja iseseisev, mis nii mõnelegi ei meeldi. Viimane nähtus tuleb sel puhul iseäranis teravalt ilmsiks, kui kooli poolt luba antakse õppijatele vabatahtliselt Eesti keele tundidest ja usuõpetuse tundidest emakeeles osa võtta. Siis on Jõelett ka üks nende vähestest hulgast, kes tõsiselt emakeele õppimisele asub, hoolimata pilkavaist tähendustest, mis „kadakate“ ja mõne teise poolt „matsikeele“ kohta kuuldavale tuuakse. Tähendatud osaline üleminek emakeele peale sündis E. J. juba II. klassis.

Väga tõenäoline näib olevat, et salgamata armastus kodumaa ja emakeele vastu selles süüdi olid, miks Elli Jõelett kursust lõpetades Eestimaal kohe kohta ei leidnud, vaid mõni aeg Nishnínovgorodis teenima pidi. Seal õieti algas juba kadunu, kuigi eraviisil, halastajaõde tööd, millele ta pärast vabas Eestis täiesti andus.

Kodumaale tagasi tulles oli E. J. esite Linnade Liidu arsti juures kirjatoimetajaks, siis 1916—17 a. Kirsipuu koolis lühikest aega tunniandjaks ja siis määraliseks õppejõuks — maadeteaduses ja ajaloos — Tallinna Linna Tütarlaste Kom. ja Kaub. koolis, kus ta ühtlasi ka kirjandus ringis tegev oli. Ühtlasi astus ta siin ka Eesti vabariigi Punase Risti õena tegevasse väkke.

See on Elli Jõelett'i lühikene elukäik. 14. augustil jõudis ta ühes haavatute ja haigetega Tallinna, kui halastaja õde, kes igal pool kannatajate häda kergitada püüdis, ehk ta ise juba ka tõsiselt haige oli, kuid seda ei avaldanud, kunni viimase võimaluseni. Aga ka kangelastel on piir, millest nad üle ei pease. Varsti pidi Elli Jõelett ka ise haigevoodisse heitma — ja pani oma silmad jäädavalt kinni 14. mihkli k. p. 1919.

Eesti vabaduse eest võideldes astus Elli Jõelett „Ühistöö“ tegeliseks seltskonna töösse — kui „Haavatute ja haigetele abiandmise osakonna“ juhatusel liige.

Ennast täitsa isamaa peastmise tööle andes käib E. J. 1918. a. jõulu ajal päeval ja öösel Balti ja Sadama jaamades haavatuid vastu võtmas. Oma eeskujuga tõmbab ta ka suure hulga oma õpilastest kaasa ja edendab nii Eesti vabastamistööd.

Vabatahtlikult astub E. J. igal pool ette otsa; vabatahtlikult sõidab ta kooli vahel ajal Mõisaküla jaama V. P. R. kraami järele ja toob selle ära, kuna mitmed seda ju kadunuks peavad ja sinna minemast hoiatavad: vabatahtlikult sõidab ta lihavõtte pühil sanitaar vagunis frontide vahet edasi-tagasi; vabatahtlikult palub ta ennast juulikuus E. V. P. R. õena jälle frondile saata jne.

Kui palju enese ärasalgamist! Kui palju armastust kaaskodanikkude ja isamaa vastu! Kui palju võime temast õppida!

Puhka rahus! Vaba Eesti sind igavesti tänulikult mälestab!

T. K.

K A S V Ä T U S

AMETLIK OSA.

1. aastakäik.

Oktoober 1919.

3. vihk.

Seadused.

Asutava Kogu poolt 19. septembril 1919. a. vastuvõetud määrus kooli kohustuse laiendamise kohta 1919/20 õpiaastal.

1. 1919/20 õpiaastal pannakse maksma üldine koolikohustus kõigi Vabariigi kodanikkude kohta, kes sündinud 1. septembrist 1905. a. kuni 31. augustini 1910. a., kui nad veel neljaastase algkooli kursust ei ole lõpetanud, kui ka nende kohta, kes möödaläinud õppeaastal 3-le esimesele õppeaastale vastavates klassides või jaoskondades õppisid, kuigi nad enne 1. sept. 1905 on sündinud.

2. Lapsed, kes kodu, erakoolides või muul teel õpetust saavad, mis mitte alamal ei seisa avaliku algkooli õpetusest, vabastatakse avalikus algkoolis käimisest kohalise koolivalitsuse voolt, kes nende laste korraliku õpetuse saamise järele valvab. Selle õpetuse tasapinna kõrguse üle otsustavad asutused ja isikud, kelle hooleks on antud koolide pädagoogiline instrueerimine ja ülevahe.

3. Vabandamata põhjustel koolikohustuse täitmata jätmise, kui ka korratu kooliskäimise pärast, langevad süüdlased lapsevanemad või hoolekandjad rahatrahvi alla kooli kasuks 1—10 margani iga puudujäänud päeva eest, või — trahvi mittemaksmise korral — kohtuliku karistuse alla arestiga kuni 2. kuuni, mille juures ka määratud rahatrahvid sisse nõutakse. Trahviraaha suuruse tähendatud piirides, tema sissenõudmise viisi ning tarvitamise määrab lähemalt ära kohalik maakonna- või linnakoolivalitsus.

4. Kui lapsevanemad või hoolekandjad trahvist ja karistusest hoolimata last kooli ei saada, siis antakse laps vanemate või hoolekandjate kulul teise perekonda ehk kasvatusasutusse ülevõlpidamiseks ja kooli saatmiseks.

5. Kui vaesuse pärast ei suudeta last kooli panna, siis peab kogukond hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest.

6. Algkoolis õppivaid lapsi ei tohi õppeajaks võtta palgalisse ametisse. Süüdlased võetakse kohtulikule vastutusele ja langevad rahatrahvi alla kohalise kooli kasuks 100—1000 margani või aresti alla kuni 3 kuuni.

Märkus: Kui selle määruse maksmapanemiseni tehtud töölepingud kooliajasse ulatavad, siis lõpevad nad kooliaja algusega.

7. Avalikkudes keskkoolides, mis 1919/20 õppeaastal pärast selle määruse väljakuulutamist tekivad, ei tohi neljale esimesele õppeaastale vastavaid klasse avada.

Lähemad korraldused käesoleva seaduse maksmapanemise kohta teeb Haridusministeerium.

Asutava Kogu esimees: A. Rei.

Sekretäri abi: H. Raudsepp.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Haridusministeeriumi korraldus koolikohustuse laiendamise määruse maksmapanemise kohta.

Asutava Kogu poolt 19 septembril 1919 a. vastu võetud ja Riigi Teatajas № 70 s. a. avaldatud Määruse koolikohustuse laiendamise kohta 1919/20 õppeaastal § 8 põhjal korraldab Haridusministeerium:

1. Kõigi vabariigi kodanikkude kohta, kes on sündinud aja jooksul 1. septembrist (vana kalendri järele 19 augustist) 1905 a. kuni 31. augustini (18. augustini v. k. j.) 1910 a., kui nad veel nelja-aastase algkooli kursust ei ole lõpetanud, kui ka nende kohta, kes möödalanud õppeaastal 3-le esimesele õppeaastale vastavais klassides või jaoskondades õppisid, kuigi nad enne 1. septembrit (19. augusti v. k. j.) 1905 a. on sündinud, on maksev üleüldine koolikohustus 1. oktoobrist 1919 a.

2. Asutused, kelle võimupiiri kuulub „Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse“ §§ 17 ja 26 ja määruse linnakoolivalitsuse korralduse kohta § 37 põhjal koolivõrgu loomine ja teostamine, on kohustatud avama ja üleval pidama koolikohustuse läbiviimiseks tarvismineva arvu avalikka algkooli vähemalt 4 esimese õppeaasta kursusega.

3. Koolielu korraldamisel ühtlaseid aluseid tarvilikuks tunnistades paneb Ministeerium ette koolivõrgu teostamisel järgmisi nõudeid silmas pidada:

a) Kooli avamise või sulgumise juures tuleb tähele panna esimeses joones kooli elujõulisust, teises — nõuet, et kooli elanikkudel lähedal asuks.

b) Kooli elujõulisuse seisukohalt ei ole soovitatav, et ühe kooli üksikute õppeaastate õpilased üksteisest eemal asuvas koolimajas õpiksid.

d) Kaugelt koolis käijatele tulevad seada internaadid, või vähemalt muretseda võimaluse eest koolimajas või tema läheduses ööd olla.

e) Õpilaste normaal arv klassis on 40. Ainult erakorralistel tingimistel tohib see arv kõrgem olla, kuid igatahes mitte üle 60. On õpilaste arv üle 60, tuleb kõrvalklass avada.

Tähendus I: On ühel õpetajal korraga õpetada enam kui üks klass, siis on kõige kõrgem lubatav õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendusel 50, kolme klassi ühendusel — 40, nelja klassi ühendusel — 30.

Tähendus II: Üle kahe klassi ühendamine ühe õpetaja alla on lubatav ainult iseäraliste geograafiliste olude või erakorraliste tingimiste tõttu (väiksed mere- või soosaared, metsakülad, koolid vähesel arvul koos asuvaile muulastele, suur puudus õpetajaist, kooliruumide puudus j. m. n.).

f) Asukoht, mille koolikohustusliste laste arv iga klassi kohta läbibistikku on vähemalt pool klassi õpilaste normaalarvust, võib oma jaoks kooli asutamist nõuda, kui kõik need lapsed üle 4 kilomeetri olevaist koolidest kaugel elavad.

g) Asukohad, mis iseäralistes geograafilistes tingimistes (väiksed mere- või niisugused soosaared, kuhu ajuti on raske ligi pääseda), või mis on olevaist koolidest kaugemal kui 10 kilomeetrit, on õigus oma jaoks kooli asutamist nõuda, kui temas on vähemalt 20 koolikohustuslist last.

4. Vanemad või hoolekandjad, kelle koolikohustuslised lapsed või hoolealused õpetust ei saa kohalises algkoolis, on kohustatud õppetöö

algusel kohalisele koolivalitsusele teatama, kus nende lapsed või hoolealused õpetust saavad.

5. Maakonna- ja linnakoolivalitsused määravad kohe ära trahviraha suurused mittevabandavail põhjustel koolist puudumise eest määruses ettenähtud piirides, tema sissenõudmise viisi ning tarvitamise ja annavad sellest avalikult teada. Asja ühtlustamise mõttes tuleb trahviraha asjus järgmiselt talitada:

Maakonna- ja linnakoolivalitsused määravad kindlaks trahviraha suuruse mitmes järgus, selle juures arvesse võttes süü suurust ja trahvitava jõukust (kas puudumise põhjuseks olnud tõrkumine, hooletus, majanduslised või perekondlised olud; kas puudumine sündis esimest korda, või on korduv; kas puudunud pikemat või lühemat aega jne.). Kooli hoolekogu otsustab, kas ja missuguse järgu järele tuleb trahvi nõuda ja annab sellest trahvitavale teada. Kui kahe nädala jooksul pärast teadaande kättesaamist trahvi vabatahtlikult hoolekogu poolt määratud isikule ära ei makseta, teatab hoolekogu sellest kohalisele koolivalitsusele, kes süüdlase kohtulikule vastutusele võtab ja trahviraha sisse nõuab. Koolist puudumise korral peavad lapsevanemad või hoolekandjad ühe nädala jooksul peale puudumise algust puudumise põhjustest koolile teatama. Kui nädala jooksul puudumise põhjustest ei ole teatatud, arvatakse puudumise põhjus mittevabandavaks ja määratakse trahv. Kui mitteteatamiseks olid samasugused seaduslikud põhjused, kui need mis kohtusse mitteilmumist vabandavad, siis võib trahvitav nõuda, et küsimus puudumise põhjuste üle uuesti otsustamise alla võetaks. Trahviraha antakse hoiule kohalisele koolivalitsusele üksiku kooli arvele. Trahviraha ei või tarvitada kooli harilisteks ülevalpidamise kuludeks. Ettepaneku traviraha väljavõtmise ja tarvitamise otstarbe kohta teeb kooli hoolekogu.

6. Koolivalitsuse laiendamise määruse elluviimine, koha peal, on kohaliste (valla- ning linna-) koolivalitsuste ülesanne. Selle täitmiseks kuulub nende tegevuskonda:

a) Avalik teadaandmine omas ringkonnas koolikohustuse laiendamise määrusest ja selle maksmapanemise korraldusest kohe peale nende kohalejõudmist.

b) Kõigi oma ringkonna koolikohustusliste laste registreerimine. Tä h e n d u s: Registreeriva asutuse enese otsustada on, missugusel teel ja kelle abil ta seda teostab (teadete nõudmine ametiasutustelt, otsekohene laste üleskirjutus koha peal kohaliste hoolekogu liigete või õpetajate abil, lastevanemate ning hoolekandjate kokkukäsitamine üksikuisse punktidesse jne.), aga ta vastutab selle eest, et registreerimine õieti ja ruttu toime pandaks.

d) Esinemine kohalikes omavalitsuse asutustes ettepanekutega, kellele koolikohustusliste laste hulgast ja missugusel määral peaks kogukond koolis käimiseks toetust määrama.

T ä h e n d u s. Ettepanekud selles asjas kohalisele koolivalitsusele teeb hoolekogu.

e) Süüdlaste kohtulikule vastutusele võtmine algkoolis õppivate laste palgalisse ametisse võtmise pärast, trahvist ning karistusest hoolimata lapse kooli saatmata jätmise ja trahviraha õigel ajal maksmata jätmise pärast ning trahviraha administratiivsel teel (miilitsa läbi) sissenõudmine.

Tallinnas, 1. oktoobril 1919. a. Nr. 2828.

Haridusminister: J. Kartau.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Koolivalitsustele.

28. augustil s. a. Asutava Kogu poolt vastuvõetud õpetajate palga määruse § 13 põhjal võivad era kesk- ja kutsekoolid saada riiklist toetust. Selle saamiseks tuleb neil kohalise koolivalitsuse kaudu Haridusministeeriumile sooviavaldus saata ja täita kooli ja õpetajate kohta kõik 9. ja 11. sept. s. a. Nr. Nr. 2684 ja 2701 ringkirjas tähendatud nõuded, peale selle juure lisades:

- a) kooli põhikiri,
- b) eeskavad,
- d) täielik eelarve,
- e) aruanded 2—3 viimase tegevusaasta kohta ja
- g) teated kooliraha suuruse kohta üksikuis klassides.

Erakoolide sooviavaldusi Ministeeriumile edasi saates lisavad maakonna- või linnakoolivalitsused nende haridusnõukogude motiveeritud otsused selle kohta, kas loevad nad kooli nõutaval kõrgusel seisvaks ja koolivõrgu mõttes tarviliseks ja kas ning missugusel määral nad riiklise abiraha saamist omalt poolt toetavad.

Tallinnas, 12. septembril 1919. a. Nr. 2705.

Haridusminister J. Kartau.

Kooliosakonna juhataja E. Martinson.

Sekreäär P. Madisson.

Haridusministeeriumi määrus tunnikava kohta.

(Uue tunnikava teostamiseks korraldab Ministeerium:

1) Juurelisatud tunnikava pannakse kohe maksma nelja esimese õppeaasta kohta kõigis avalikkudes ja era koolides.

2) Kolmel järgmisel õppeaastal võetakse ta tarvitusele avalikkude koolide vastavais klassides (jaoskondades), kus selleks takistusi ei ole; vastasel korral tuleb tarvitusele võtmist ette valmistada, järgmiselt talitades:

a) Koolides, kus IV. õppeaastal teist võõrast keelt õpetati, tuleb teda järgmistes klassides edasi õpetada, tundide arvu nelja pealt kaheni alandades.

b) Koolides, kus VI. õppeaastal kolmandat võõrast keelt õpetati, võib teda VII. õppeaastal kahe nädala tunni arvu juures jätkata.

d) Arvuteaduse kursus tuleb tänavu VI õppeaastaga ja tuleval aastal V-ga lõpule viia.

e) Laulmise ja käsitöö tundide arvu tuleb V. ja VI. õppeaastal kahe peale tõsta.

f) Ladina keel jääb VII. õppeaastal tunnikavast (ka gümnaasiumis) välja.

3) Kus aine alamates klassides ei ole läbi võetud, kuna uue kava järele ta seal läbi peaks võetama, tuleb enne vastava klassi eeskava läbivõtmist lühidalt läbi võtta alamate klasside eeskava.

4) Keskkoolide vanemate klasside kohta VIII. õppeaastast peale jääb ajutiselt minevaastane tunnikava maksma.

5) Esimeseks võõraks keeleks tuleb lugeda käesoleval aastal Vene keelt, teiseks Inglise keelt, kus see võimalik on, kus mitte, seal Saksa keelt, kolmandaks Saksa ehk Prantsuse keelt, neljandaks — ladina keelt (gümnaasiumis). Viimast tuleb jätkata 3 tunniga nädalas VIII. õppeaastal neis koolides, kus teda mineval aastal õpetati VII. õppeaastal. Mitte-eestikeelsetes koolides õpetatavate keelte järjekorra ja Eesti keele tundide arvu kohta maksavad endised määrused.

6) Endised tunnikavadesse puutuvad määrused (muu seas ka usuõpetuse kohta) jäävad maksma, niivõrd kui nad käesoleva määrusega muudetud ei ole.

Tunnikava.

Õppeaastad.	Õppeained.						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Kodulugu	4	4	4	—	—	—	—
2. Eesti keel (emakeel)	6	6	6	5	4	4	4
3. Laulmine	2	2	2	2	2	2	2
4. Võimlemine	2	2	2	2	2	2	2
5. Käsitöö	2	2	2	2	2	2	2
6. Joonist. voolim. ja ilukiri . .	2	2	3 ¹⁾	2	2	2	2 ²⁾
7. Matemaatika ³⁾	4	6	6	5	6	6	6
8. Loodusteadus ⁴⁾	—	—	—	2	4	6	6
9. Maateadus ⁵⁾	—	—	—	2	2	2	2
10. Ajalugu	—	—	—	2	2	2	2
11. Ühiskonnateadus ⁶⁾	—	—	—	—	—	—	2
12. Filosoofia eelkursus	—	—	—	—	—	—	—
13. Esimene võõras keel	—	—	—	4	4	4	2
14. Teine võõras keel	—	—	—	—	—	—	—
15. Kolmas võõras keel	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	22	24	25	28	30	32	34

1) Seal hulgas üks tund ilukirja.

2) Seal hulgas üks tund geomeetrilist ja tehnilist joonistamist.

3) Arvuteadus, geomeetria, algebra (ja trigonomeetria).

4) Bioloogia, füüsika, keemia, mineraloogia ja tervishoid.

5) Geograafia, geoloogia ja kosmograafia.

6) Ühiskondõpetus, kodaniku õigused ja kohused (kod. eetika ja kasvatusteadus).

Tallinnas, 24. septembril 1919. a. Nr. 2783.

Haridusminister: J. Kartau.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Ajutise õhtu-edasiharimise kooli normaal-põhikiri.

I. Üleüldised juhtnõõrid.

A. Kooli laad.

1. Ajutise õhtu-edasiharimise kooli ülesanne on võimaldada edasiharimist neile, kes puudulise algharidusega jäänud.

2. Ajutine õhtu-edasiharimise kool on emakeelne, maksuta.

3. Ajutine õhtu-edasiharimise kool on ühiskool.

4. Ajutise õhtu-edasiharimise kooli võetakse vastu kõiki, vanaduse pääle vaatamata, kes vähemalt kolm aastat koolis käinud.

Tä h e n d u s 1: Koolijuhatus võib kooli võtta ka isikuid, kes vähem koolis käinud, ehk sugugi käinud ei ole, kui loota võib, et nad ühes õppida saavad.

Tä h e n d u s 2: Neile õpilastele, kes teistega ühes õppida ei saa, avab koolijuhatus ise jaoskonna.

B. Kooliaeg.

5. Ajutise õhtu-edasiharimise kooli kursus kestab 3 aastat.

6 Kooliaeg algab 15 oktoobril ja kestab 1-se maini. Tegelik õppetöö kestab nädalas 5 päeva à 3 ehk 4 tundi päevas.

D. Juhtimine ja korraldamine.

7. Ajutise õhtu-edasiharimise kooli tegevust juhivad ja korraldavad:
- a) koolijuhataja,
 - b) õpetajate nõukogu ja
 - d) kooli hoolekogu.

II. Õppekava.

8. Ajutise õhtu-edasiharimise koolis õpetatakse järgmisi õppeaineid:

- 1) Emakeelt,
- 2) Rehkendust ja geomeetriat,
- 3) Kodumaa geograafiat,
- 4) Üleüldist geograafiat,
- 5) Kodumaa ajalugu,
- 6) Üleüldist ajalugu,
- 7) Looduslugu ja füüsikat,
- 8) Kodaniku teadust,
- 9) Tervishoidu,
- 10) Majapidamist,
- 11) Joonistamist,
- 12) Käsitööd,
- 13) Laulmist,
- 14) Võimlemist,
- 15) Üht võõrast keelt.

Tähendus 1: Õppeained, mis nimetatud punktide 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11 ja 12 all on sunduslikkudena kavatsatud, teised õppeained vabadena.

Tähendus 2: Võõra keele valik sündigu õpilaste enamuse soovi järele.

9. Õppeainete üleüldise laadi, nädalatundide arvu iga õppeaine kohta määrab ära sellele normaal-põhikirjale juure lisatud tunnikava.

10. Iga õppeaasta algul seab iga õppeaine õpetaja kokku ja paneb õpetajate nõukogule ühtlustamiseks ette üksikasjalise kava, kuidas ta mõtleb eestuleval õppeaastal õppematerjaali jaotada ning läbi minna ja missuguseid õppeabinõusid selle juures tarvitada.

11. Ajutises õhtu-edasiharimise koolis on tarvilised õppeabinõud.

III. Õpetajad ja koolijuhatus.

12. Ajutise õhtu-edasiharimise kooli õpetajaiks võib valida kutselisi rahvakooli õpetajaid ja eri õppeainete õpetajaiks vastava erikutse harridusega isikuid.

13. Koolijuhataja ja õpetajate nõukogu tegevuskond on üleüldiselt sama, mis teistes ministeeriumi alla kuuluvates avalikkudes koolides.

IV. Kooli hoolekogu.

14. Hoolekogu liikmeteks on:

- 1) Kooli õpetajad,
- 2) Õpilaste esitajad, iga klassi kohta üks,
- 3) Kohalise koolivalitsuse esitaja,
- 4) Kooli ülevalpidaja esitajad.

15. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üleüldse, iseäranis tema majanduslise külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegevuskonda:

- 1) Abinõude otsimine kooli ainelise külje tõstmiseks,
- 2) Järevalve, et koolile määratud summad tarvitatakse õieti ja otstarbekohaselt,

3) Kulude eelarve ja aastaaruande kokkuseadmine.

16. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoolekogu juhataja ehk tema asemik, keda hoolekogu liikmed oma keskelt aasta pääle valivad.

17. Hoolekogu koosolek on otsusvõimeline, kui temast vähemalt pool osa liikmetest osa võtab.

Õhtu-edasiharimise kool.

(5 korda nädalas).

Õ P P E A I N E D.	I õppe- aasta.	II õppe- aasta.	III õppe- aasta.
1. Emakeel	3	3	3
2. Rehkendus ja geomeetria.	2	2	2
3. Kodumaa geograafia	2	—	—
4. Üleüldine geograafia	—	2	2
5. Kodumaa ajalugu.	2	—	—
6. Üleüldine ajalugu.	—	2	2
7. Looduselugu ja füüsika	4	3	3
8. Kodaniku teadus.	—	—	2
9. Tervishoid	—	—	2
10. Majapidamine	—	2	—
11. Joonistamine	2	2	—
12. Käsitöö	2	2	2
13. Laulmine.	1	1	1
14. Võimlemine.	1	1	1
15. Võõras keel.	3	4	3

Juhatuskiri ajutise õhtu-edasiharimise kooli asutamise asjus.

Kätte saates linna, alevite ja maakondade koolivalitsustele ajutise õhtu-edasiharimise kooli põhjuskirja ja tunnikava, juhime linna, alevite ja maakondade koolivalitsuste tähelepanemist selle pääle, et nad tõsiselt selleks kaasa mõjuks, et kohalised omavalitsuse asutused ja hariduse seltsid õhtu-edasiharimise koolide asutamise omaks ülesandeks teeksid.

Ruumide küsimus kusagil takistust ei tee, sest võib ju igal pool avalikkude koolide ruume tarvitada. Õppejõududeks võiksid olla kohaliste koolide õpetajad, andes 5—6 lisatundi õhtul.

Linnade, alevite, maakondade ja hariduse seltside rahalist kitsikust silmaspidades, kavatseb Haridusministeerium valitsuselt krediiti muretseda ja osa koolide ülevalpidamise kuludest katta.

Ajutine õhtu-edasiharimise kool peab kohalises koolivalitsuses registreeritud saama.

Tallinnas, 9 septembril 1919 a. № 6205.

Haridusministeeriumi rahvahariduse osakonna juhataja: (allkiri).

Asjaajaja: E. Martinson.

Maa edasiharimise kursuste normaal-põhikiri.

I. Üleüldised juhtnõõrid.

A. Kursuste laad.

1. Kursuste ülesanne maal on algkoolis omandatud puudulikka teadmisi kindlustada ja laiendada ning pakkuda praktilisi teadmisi igapäevase elu alalt.
2. Kursused on maksuta.
3. Kursustele võetakse vastu kõiki, sugu ja vanaduse pääle vaatamata.

B. Kursuste aeg.

4. Kursused kestavad aastas kaks kuud, kolm aastat järgemööda.
5. Kursused korraldatakse töö vaheajal, et võimalikult rohkem osavõtjaid saaks ilmuda. Tegelik õppetöö kestab nädalas 5 päeva à 4 tundi.

C. Kursuste juhtimine.

- 6- Kursuste tegevust juhivad ja korraldavad:
 - a) kursuste juhataja,
 - b) lektorite kollegium,
 - d) kursuste hoolekogu.

II. Õppekava.

7. Kursustel õpetatakse järgmisi õppeaineid, järgmisel arvul:

ÕPPEAINED	I õppe- aasta	II õppe- aasta	III õppe- aasta
1. Emakeelt	5	5	5
2. Rehkendust	2	2	2
3. Kodumaa geograafiat . . .	2	—	—
4. Üleüldist geograafiat . . .	—	2	2
5. Kodumaa ajalugu	—	2	—
6. Looduselugu	3	3	3
7. Kodaniku teadust	—	—	2
8. Käsitööd	2	2	2
9. Laulmist	1	1	1
10. Aiapidamist	2	—	—
11. Põllumajandust	—	2	2
12. Karjakasvatust	2	—	—
13. Suguloomade kasvatust . .	—	1	—
14. Mesilaste pidamist	—	—	1

8. Kursuste algul seab iga lektor kokku ja paneb lektorite kollegiumile ühtlustamiseks ette üksikisikjalise kava, kuidas ta mõtleb kursustel õppematerjaali jaotada ning läbi minna ja missuguseid õppeabinõusid selle juures tarvitada.

9. Kursustel on tarvilised õppeabinõud.

III. Lektorid.

10. Kursuste lektoriks kutsutakse rahvakooliõpetajad ja eriharidusega isikud, nagu põlluteadlased, arstid, juristid jne.
11. Lektorid kutsuvad kursuste hoolekogu.

IV. Kursuste hoolekogu.

12. Hoolekogu liikmeteks on:
- 1) Kursuste ülevalpidaja esitajad,
 - 2) kursuste lektorid,
 - 3) kohaliku koolivalitsuse esitaja,
 - 4) kursustlaste esitajad, iga 30-ne peale üks.
13. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kursuste eest üleüldse, iseäranis nende majanduslike külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegevuskonda:
- 1) abinõude otsimine kursuste ainelise külje toetamiseks,
 - 2) järelvalve, et kursustele määratud summad tarvitatakse õieti ja otstarbekohaselt,
 - 3) kulude eelarve ja aasta aruande kokkuseadmine.
14. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoolekogu juhataja ehk tema asemik, keda hoolekogu liikmed eneste keskest aasta peale valivad.
15. Hoolekogu koosolek on otsusevõimeline, kui temast vähemalt pool liikmeist osa võtab.
- Tallinnas, 16. septembril 1919. a. Nr. 6235.

Rahvahariduse osakonna juhataja: (allkiri).

Aasjaajaja E. Martinson.

Korraldus küpsus- ja kutseksamite kohta.

1. Tallinna ja Tartu õpetajate seminaaride juures korraldatakse oktoobri, jaanuari ja mai kuus järgmised eksamid:
- a) algkooli õpetaja kutseksam seniste maksvate seaduste alustel ja piirides (annab õiguse õpetada algkooli alamais klassides),
 - b) õpetajate seminaari lõpueksam (annab õiguse õpetada 7 a. algkooli kõigis klassides),
 - d) kodukooli õpetaja kutseksam (annab õiguse õpetada üksikuid õppeaineid 7 a. algkooli kõigis klassides),
 - e) kaubandusteaduse eriaine õpetaja kutseksam,
 - g) küpsuseksamid gümnaasiumi- ja realkooli eeskavade järele,
 - h) täienduseksam ladina keeles apteekri õpilastele.
2. Eksamid kestavad umbes 1 kuu aega. Eksamineeritakse õppetööst vabal ajal, s. o. peale lõunat.
3. Mainitud seminaaride direktorid on eksamikomisjonide juhatajad, mille liikmete nimekirjad nad kokku seavad ja ministeeriumile kinnitamiseks ette panevad.
4. Komisjon määrab lühemalt ära eksamite alguse, kestvuse ja kava, teatab seda ministeeriumile ja annab sellest avalikult teada.
5. Eksamitegijail tuleb aegsasti enne eksamite algust oma soovist kirjalikult teatada eksamikomisjoni juhatajale. Teadaandele tuleb juure lisada tunnistus hariduse kohta, meetrika ja isikutunnistus ning kviitung, et eksamile tuleja Haridusministeeriumi arvele on maksnud kohalisesse renteisse 50 marka tasuks eksamineerijaile.
6. Eksami keeleks on Eesti keel. Eksamineerimisel võetakse arvele keel, milles eksamineeritav on õppinud ja lubatakse raskuste korral selles keeles suusõnalisi vastuseid anda.
7. Eksamineeritakse õppekavade piirides ja alustel, mis Eesti Vabariigis maksvad on.
8. Lähemaid teateid ja seletusi õppekavade kui ka muude eksamidesse puutuvate küsimuste kohta annavad eksamikomisjonide juhatajad.

9. Iga eksamil oldud päeva eest saavad eksaminaatorid ja juhataja tasu 25 marka. Kui eksaminaator eksamil on viibinud ühel päeval kokku vähem kui 2 tundi, siis saab ta selle päeva eest pool tasu.

10. Eksamikomisjoni liikmete arv suusõnalisel eksamil ei tohi olla vähem kui kolm.

11. Juhataja kannab vastutust eksamite seaduslikkuse ja korralikkuse eest.

12. Peale eksamite lõppu tulevad eksaminantide kirjatööd ja eksami protokollid ministeeriumile kinnitamiseks saata. Tunnistused antakse välja peale seda, kui mainitud dokumendid ministeeriumi poolt on kinnitatud.

Tallinnas, 15. septembril 1919 a. № 2722.

Haridusminister: J. Kartau.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Kõigile maakonna ja linna koolivalitsustele.

Käsitöö ja tööstuse tõstmiseks ja edendamiseks on tarvilik hoolt kanda vastava oskuse omandamise ja tõstmise eest. Nimetatud otstarvet silmas pidades, tuleb riigis korraldada käsitöö ja tööstuse oskuskoolide võrk mitmesugustel harudel.

Niisuguste koolide juures asuksid õppetöötoad tarvilise oskuse õppimise otstarbeks, mis muidugi ei keelaks koolis õpetust saada ka neile õpilastele, kes õppetöötoa asemel oma praktika samal ajal nõutaval kõrgusel seisvas eratöo- toas või tehases (vabrikus) omandavad.

Et mainitud plaani teostada, peab olema tarviline arv õpetajaid oskuskoolide jaoks. Viimaste ettevalmistamiseks avabgi Haridusministeerium kursused, mille põhipunktid siia juure lisatud.

Kursuslele astujad oleks oskuses täiesti väljaõppinud isikud, järjekult inimesed, kes praegu mingisuguse koha peal ja võib olla, perekonna toitjad.

Sarnastel tingimistel kursustele astuda ei ole igal soovijal võimalik ja sellepärast palub Haridusministeeriumi kutsehariduse osakond Teid pöörata maakonna (linna) valitsuse poole ettepanekuga, meie kodumaa käsitöö ja tööstuse edendamisele sellega kaasa aidata, et maakonna (linna) valitsus enda poolt määraks mõne stipendiumi kursustest osavõtjatele või saadaks enda poolt kursustele õppima isikud, keda selleks kohaseks peetakse.

Teie sellekohasest otsusest palub Osakond endale teatada.

Kutsehariduse osakonna juhataja: J. Kiivet.

Asjaajaja: M. Alev.

Käsitöö ja tööstuse oskuskoolide ja õpetustöö tubade õpetajate ettevalmistamise kursused.

1. Tehnikumi juures Tallinnas avatakse 1919 a. sügisel kaheaastase kestvusega kursused, mille eesmärgiks on ettevalmistada õpetajaid käsitöö ja tööstuse õppetöö tubade tarvis, niisama ka vastava eriaine õpetajaid oskuskoolidesse.

2. Kursused jagunevad kolme jaoskonda, vastavalt raua-, puu- ja ehitustöö alale.

3. Iga semestri lõpul on repetitsioonid ja iga aine läbi võtmisele järgneb eksam selles aines.

4. Teisel aastal tuleb igal kursustest osavõtjal töötoas ja klassis tunde anda.

5. Kursuste lõpetaja saab õiguse käsitöö- ja tööstuse oskuskoolide õppetöökodades ja oskuskoolides, vastavais aineis õpetajaks olla.

6. Vastuvõetakse kursustele isikuid, kes vastavas harus oskuse täiesti omandanud — ja kellede eelteadmised ja arenemise aste osavõtmist ja õpimist kursustel võimaldavad.

Otsekohe selle ehk teise kooli lõpetamist vastuvõtmise tingimistes üles ei võeta.

7. Õpetus on kursustel maksuta ¹⁾.

8. Kursustel õpetatavad ained on:

Keemia, mineraloogia, geoloogia, füüsika, rehendus, algebra, geomeetria, trigonomeetria, geodeesia, vaba joonistamine, geomeetriline joonestamine ja kujutav geomeetria, tehniline joonestamine, varjude õpetus, staatika, grafolstaatika, ja tugevuse õpetus, masinaehituse entsüklopeedia, ehitusmaterjalid, elektrotehnika algõpetus, Eesti keel, kasvatusteadus ühes kasvatusteaduse ajaloo, didaktika ja käsitöö metoodika — kõigil aladel.

Arhitektiline joonestamine, ehituskonstruksioonid ja harjutused, ehituse entsüklopeedia — ehituse ja puutööstuse alal.

Mehaaniline tehnoloogia — metalli ja puutööstuse alal.

Kivitööstus ja hüdrotehnika entsüklopeedia — ehitustööstuse alal.

Maaliline perspektiiv ja mööblitööstus — puutööstuse alal.

Konstruksiooni õpetus ja harjutused, üldine masinaehitus, metallide sulatamine ja valamine, peenmehhanika, üldine elektrotehnika — metallitööstuse alal.

Haridusministeeriumi otsused.

Koolivalitsustele.

Ühtluskooli teostamise sihil võttis Haridusnõukogu vastu järgmised otsused:

1. Uutes avatavais koolides registreerib Haridusministeerium kesk- või kutsekooli klassidena ainult need, mis on kõrgemal 7. õppeaastast.

2. Olemasolevais kesk- või kutsekoolides ei registreerita kesk- või kutsekooli klassidena uusi klasse, mis on allpool läinud õppeaastal töötavaist klassidest, kui ka paralleelklasse, mis vastavad 7. esimesele õppeaastale, väljaarvatud juhtumised, kus paralleel klasside avamised on tingitud eelmistest klassidest üleviitud suure õpilaste arvuga.

3. Algkooli õpilastele ei või kitsendavaid takistusi teha kesk- või kutsekooli klassidesse vastuvõtmise juures.

Mainitud otsustest palub osakond teatada Teie alla kuuluvaile koolidele.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.
Sekretäär: P. Madisson.

Haridusministeeriumi seletused.

Järva maakonnakoolivalitsusele.

Ärakiri teistele koolivalitsustele.

Teie 5. septembri s. a. № 9847 kirjale vastuseks teatab osakond: Maakonnakoolivalitsus on kohustatud õpetajale palka maksuma ajani, millest arvates ta õpetaja ametist on vabastanud.

Kooliosakonna Juhataja: E. Martinson.
Sekretäär: P. Madisson.

¹⁾ Peale selle kavatses Haridusministeerium nõuda Valitsuselt krediiti toetusrahade määramiseks kursustest osavõtjatele; niisuguseid toetusrahasi oleks kuus — iga ala tarvis kaks.

jate arvu üle.

Ülemates algkoolides								Alamates algkoolides								S u m m a								Teated saamata							
Meesterahv.				Naisterahv.				Kõiki kokku	Meesterahv.				Naisterahv.				Kõiki kokku	Meesterahv.				Naisterahv.				Kõiki kokku	Keskkooldelt	Kutsekooldelt	Algkooldelt		
Poisimehi	Naisemeht	Leski	Kokku	Neiusid	Naisi	Leski	Kokku		Poisimehi	Naisemeht	Leski	Kokku	Neiusid	Naisi	Leski	Kokku		Kõiki kokku	Poisimehi	Naisemeht	Leski	Kokku	Neiusid	Naisi	Leski					Kokku	Kõiki kokku
10	13	1	24	17	5	—	32	46	54	43	2	99	43	1	2	46	145	64	56	3	123	61	6	1	68	191	—	—	—	2	
3	—	—	3	7	—	—	7	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	7	—	—	7	10	—	—	—	—
21	24	—	55	31	10	2	43	98	6	20	2	28	23	10	3	36	64	53	143	6	214	95	42	7	144	358	—	—	—	1	
2	2	*	—	8	4	—	12	16	1	3	—	4	24	4	3	31	35	30	69	2	101	116	33	8	157	258	—	—	—	—	
5	5	—	10	16	1	—	17	27	26	33	—	59	45	8	—	53	112	35	38	—	73	63	9	—	72	145	—	—	—	3	
1	2	—	3	7	—	—	7	10	—	—	—	—	1	—	—	1	1	7	3	—	10	10	1	—	11	21	—	—	—	—	
—	2	—	2	4	1	—	5	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	7	—	20	14	2	—	16	36	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	5	1	—	6	10	—	—	—	—	—
6	4	2	12	3	1	1	5	17	39	39	1	79	24	—	—	24	103	45	43	3	91	27	1	1	29	120	—	—	—	—	
3	3	1	7	4	1	—	5	12	1	—	—	1	—	—	—	—	1	4	3	1	8	4	1	—	5	13	—	—	—	—	
1	6	—	6	4	4	1	9	15	1	1	—	2	2	1	—	3	5	2	6	—	8	6	5	1	12	20	—	—	—	3	
4	6	—	10	3	1	—	4	14	7	3	—	10	48	11	1	60	70	13	11	—	24	56	12	1	69	93	—	—	—	16	
17	23	1	41	16	5	1	22	63	45	43	3	91	35	4	1	40	131	62	66	4	132	51	9	2	62	194	—	—	—	5	
5	9	—	41	12	2	—	14	28	—	3	—	3	1	1	—	2	5	5	12	—	17	13	3	—	16	33	—	—	—	—	
—	1	—	1	2	—	—	2	3	8	8	—	16	3	3	—	6	22	8	9	—	17	5	3	—	8	25	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	24	1	47	32	5	1	38	85	—	—	—	—	—
8	15	2	25	7	2	—	9	34	50	51	1	102	29	—	1	30	132	66	71	3	140	39	3	1	43	183	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	4	8	2	2	12	16	—	—	—	—	—
24	29	—	53	19	10	1	30	83	62	82	2	146	44	10	—	54	200	86	111	2	199	63	20	1	84	283	—	—	—	22	
4	7	1	12	4	—	—	4	16	1	1	—	2	—	—	—	—	2	9	12	1	22	7	2	—	9	31	—	—	—	—	

Koolivalitsuskond.	Koolide liigid.	Keskkoolides									Kutsekoolides														
		Meesterahv.				Naisterahv.				Kõiki kokku	Meesterahv.				Naisterahv.				Kõiki kokku						
		Poisimehi	Naisemehi	Leski	Kokku	Neiusid	Naisi	Leski	Kokku		Poisimehi	Naisemehi	Leski	Kokku	Neiusid	Naisi	Leski	Kokku							
12. Tartu linn	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	42	60	3	105	40	22	7	69	174	21	21	—	46	12	6	1	21	67	*	*	*	*	*	*
13. Valga maakond	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Valga linn	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Viljandi maakond	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	13	23	—	36	22	1	—	23	59	1	5	—	6	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—
16. Viljandi linn	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	11	8	—	19	14	1	—	15	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	4	1	—	1	2	6	—	—	—	—	—	—
17. Yiru maakond	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	1	2	1	4	8	2	—	10	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		*	*	*	*	*	*	*	*	*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18. Narva linn	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	3	6	1	10	2	2	—	4	14	7	7	—	14	9	2	—	11	25	—	—	—	—	—	—
	III.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. Võru maakond	I.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	II.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III.	21	20	2	43	14	4	1	19	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kõik kokku	Riigi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Kogukon.	62	89	4	155	70	22	—	92	247	14	43	1	58	16	7	2	25	83	—	—	—	—	—	—
	Era	130	195	9	334	210	64	16	290	674	30	38	1	73	21	7	2	32	105	*	*	*	*	*	*
SUMMA		192	284	13	489	280	86	16	382	921	44	81	2	131	37	14	4	57	188	*	*	*	*	*	*

*) Teated puudulikud.

Tartu ülikooli rektorile.

Ministeeriumis olevate andmete järele olid Eesti Vabariigi piirides kevadel 1919. a. järgmised lõpuklassiga ja õigustega keskkoolid:

I. Tallinn:

- 1) Linna Eesti realkool,
- 2) „ poeglaste gümnaasium,
- 3) „ I. tütarlaste „
- 4) Saksa poeglaste keskkool,
- 5) Tütarlaste kommertschool,
- 6) Vestholmi poeglaste eragümnaasium.

Tartu linn.

- 1) Treffneri eragümnaasium,
- 2) Real-Kommerts-Põllutöökool,
- 3) E. N. K. S. tütarlaste gümnaasium.

III. Narva linn.

- 1) Poeglaste gümnaasium,
- 2) Tütarlaste „

V. Viljandi linn.

- 1) Naisgümnaasium.

V. Saaremaa.

- 1) Eesti gümnaasium.

Tallinnas, 30. septembril 1919. a. № 2812.

Kooliosakonna juhataja E. Martinson.

Sekretäär: P. Madisson.

Tedaanded ja üleskutsed.

Maakonna koolivalitsustele.

Osakond palub kõiki maakonna koolivalitsusi võimalikult rutem täielikud aruanded suviste õpetajate kursuste tegevuse üle Ministeeriumi saata.

Aruandes olgu tähendatud:

- 1) Kursustest osavõtmine:
 - a) osavõtjate üleüldine ja eriti kutseõigusega, kutseta ja mitteõpetajate arv,
 - b) arvud puudumise kohta ettelugemistelt ja praktilistest töödest;
- 2) Lektorid:
 - a) nimi,
 - b) ettekantud aine,
 - d) tundide arv iga aine kohta,
 - e) praktilised tööd (missugused ja mitu tundi kestnud),
 - f) ekskursioonid (mitu ja mis otstarbel toime pandud);
- 3) Eksamid:
 - a) missugustes ainetes tehtud ja missuguste tagajärgedega,
 - b) missugustes ainetes tegemata jäänud ja mis põhjusel,
 - d) kuidas ja millal kavatsetakse need teostada;
- 4) Kursuste korralduse nõrgad küljed;
- 5) Ettepanekud nende kõrvaldamise kohta tuleval suvel;
- 6) Kursuslaste soovid tuleval aastal ettekantavate ainete kohta;
- 7) Aruanded ministeeriumi poolt määratud krediitide ja nende tarvitamise kohta.

Tallinnas, 26. septembril 1919 a. № 2801.

Kooliosakonna juhataja: E. Martinson.

Sekretäär P. Madisson.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Eesti Õpetajate Keskliidu häälekandja
ilmub kaks korda kuus.

Toimetus: Hans Rõos, peatoimeaja,
J. Annusson, Dr. A. Lüüs, V. Raam, J. Rumma,
R. Rägo.

Kaastöolisteks on kõik Eesti õpetajad, kooli-
arstid ja haridustegelased.

Väljaandja Eesti Õpetajate Keskliit.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid
Eestis, Tallinnas „Kasvatuse“ toimetus,
Kloostri tän. nr. 16, poeplaste gümnaasium
kella 2—5 p. l. Tellimise hind mk. 18. — vee-
randaastas, 1. augustist kuni aasta lõpuni 30 m.

Üksik number mk. 3.50.

□□□□□

Et „Kasvatusele“ üle maa lugejaid on, siis
leiavad

kuulutused

kõige otstarbekohasema paiga „Kasvatuse“
iseäranis kuulutused kooli alalt: õpe-
tajate otsimised, koolitarviduste pakkumised
jne. Adress: Tallinn, „Kasvatuse“, Kloostri
tän. nr. 38.

Eesti Õpetajate Keskliidu juhatus,